

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΚΡΗΤΗΣ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**Χρηματοοικονομική ένταξη και η βιωσιμότητα του
χρηματοπιστωτικού συστήματος των χωρών**

ΑΠΟ

ΣΗΦΟΓΙΩΡΓΑΚΗ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΔΟΥΜΠΟΣ ΜΙΧΑΛΗΣ

Περιεχόμενα

Περίληψη	1
1 Εισαγωγή	2
2 Χρηματοοικονομική ένταξη: Έννοια και παράγοντες	5
2.1 Παράγοντες χρηματοοικονομικής ένταξης	5
2.1.1 Κατοχή τραπεζικού λογαριασμού	6
2.1.2 Μηχανήματα αυτόματης ανάληψης και υποκαταστήματα	7
2.1.3 Πελατολόγιο και ο ρόλος των τραπεζών	8
2.1.4 Εναλλακτικοί τρόποι χρήσης λογαριασμού	9
2.1.5 Τραπεζικός κλάδος και αγορά	11
2.1.6 Εισχώρηση νέων τεχνολογιών	11
2.1.7 Άλλοι παράγοντες	12
2.2 Αποτελέσματα χρηματοοικονομικής ένταξης	13
2.2.1 Χρηματοοικονομική ένταξη στην ΕΕ	13
2.2.2 Η περίπτωση της Ελλάδας	14
2.2.3 Μέτρηση χρηματοοικονομικής ένταξης	15
3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση	17
3.1 Χρηματοοικονομική ένταξη και ανισότητα	17
3.2 Χρηματοοικονομική ένταξη και ανάπτυξη	18
3.3 Χρηματοοικονομική ένταξη και τραπεζικός τομέας	19
4 Εμπειρική ανάλυση και αποτελέσματα	21
4.1 Δείγμα και μεταβλητές	21
4.2 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία	22
4.2.1 Στατιστικά μεταβλητών ελέγχου	25
4.3 Αποτελέσματα για το σύνολο των χωρών	28
4.4 Ανάλυση χωρών εντός και εκτός Ευρωζώνης	32
5 Συμπεράσματα	37

Βιβλιογραφία	39
Παράρτημα	42

Συντομογραφίες

ΑΕΠ : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΑΤΜ : Αυτόματα Ταμειακά Μηχανήματα

ΔΝΤ : Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

ΟΟΣΑ : Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

DEA: Data Envelopment Analysis

PCA: Principal Component Analysis

FinTech : Financial Technology

Περίληψη

Βασικές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, όπως είναι η κατοχή τραπεζικού λογαριασμού ή η πρόσβαση σε δανεισμό δεν είναι δεδομένες για όλες τις χώρες. Μέσα από τη χρηματοοικονομική ένταξη προκύπτουν οφέλη, τα οποία αφορούν την οικονομική ανάπτυξη των χωρών, τη μείωση της ανισότητας καθώς και τη βελτίωση της επιχειρηματικότητας. Οι πολίτες μέσα από αυτές βελτιώνουν την καθημερινότητα τους και ελέγχουν καλύτερα τα οικονομικά τους. Αντιθέτως οι τράπεζες μέσω του δανεισμού, των αποταμιευτικών προγραμμάτων και άλλων νέων τεχνολογιών, αποκτούν νέους πελάτες. Αποτέλεσμα είναι τα τίθεται σε κίνδυνο τόσο η σταθερότητα τους, όσο και η ασφάλεια του τραπεζικού κλάδου των χωρών.

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τους βασικότερους παράγοντες της χρηματοοικονομικής ένταξης, να τονίσει μέσω της βιβλιογραφίας την επίδραση της χρηματοοικονομικής ένταξης στην ανάπτυξη, την ανισότητα κ.ά. Τέλος θα παρουσιαστεί μια ανάλυση της σταθερότητας του τραπεζικού κλάδου των χωρών-μελών του ΟΟΣΑ, όπου προκύπτει ότι το αποτέλεσμα της επίδρασης δεν είναι σταθερό και εξαρτάται από το ποιες μεταβλητές σταθερότητας εξετάζονται.

1 Εισαγωγή

Σε παγκόσμιο επίπεδο οι πολίτες έχουν πρόσβαση σε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, μέσω του τραπεζικού συστήματος. Αυτό ορίζεται ως χρηματοοικονομική ένταξη, η οποία αναφέρεται στη διαδικασία της εξασφάλισης πρόσβασης στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τα προϊόντα για όλους τους πολίτες, ανεξαρτήτως εισοδήματος ή κοινωνικής θέσης. Η χρηματοοικονομική ένταξη θεωρείται ένας σημαντικός παράγοντας για τη δημιουργία ισότητας και δικαιοσύνης στην κοινωνία. Η χρηματοοικονομική ένταξη περιλαμβάνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε τραπεζικούς λογαριασμούς, πιστωτικές κάρτες, δάνεια και ασφάλειες, καθώς και άλλες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες που βοηθούν τους ανθρώπους να διαχειρίζονται τα χρήματά τους και να αναπτύσσουν την οικονομική τους ευημερία.

Στόχος της χρηματοοικονομικής ένταξης είναι να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι πολίτες έχουν πρόσβαση στις απαραίτητες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τα προϊόντα που χρειάζονται για να μπορούν να διαχειρίζονται τα χρήματά τους με επιτυχία και να αναπτύσσουν την οικονομική τους κατάσταση. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω πολλών δράσεων και πολιτικών που προωθούν την πρόσβαση σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και την εκπαίδευση των ανθρώπων σε θέματα οικονομικής διαχείρισης. Η χρηματοοικονομική ένταξη είναι σημαντική για την οικονομία και την κοινωνία γενικότερα, καθώς οι άνθρωποι που έχουν πρόσβαση στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες μπορούν να συμμετέχουν πιο ενεργά στην αγορά και να αναπτύσσουν τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Επιπλέον, η χρηματοοικονομική ένταξη μπορεί να συμβάλει στην εξάλειψη της φτώχειας και της ανισότητας, καθώς οι άνθρωποι με χαμηλά εισοδήματα μπορούν να αποκτήσουν πρόσβαση σε πιο φθηνές χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και προϊόντα. Ωστόσο, η χρηματοοικονομική ένταξη δεν επιτυγχάνεται αυτομάτως και απαιτεί συντονισμένες προσπάθειες από πολλούς φορείς. Σημαντικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην προώθηση της χρηματοοικονομικής ένταξης περιλαμβάνουν τους κεντρικούς τραπεζίτες, τις κυβερνήσεις, τις τράπεζες και άλλους φορείς που παρέχουν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και προϊόντα. Οι δράσεις που αναλαμβάνουν αυτοί οι φορείς περιλαμβάνουν τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε τραπεζικούς λογαριασμούς, την προώθηση της χρήσης πιστωτικών καρτών, την παροχή εκπαίδευσης για τη διαχείριση του προσωπικού οικονομικού προϋπολογισμού και την προώθηση της χρήσης μικροπιστώσεων για την ανάπτυξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Οι προσπάθειες για την επίτευξη της χρηματοοικονομικής ένταξης έχουν ευεργετικές επιπτώσεις για την οικονομία και την κοινωνία στο σύνολό τους. Η επιτυχής εφαρμογή πολιτικών και δράσεων που προωθούν τη χρηματοοικονομική ένταξη μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της απασχόλησης, μείωση της φτώχειας και της ανισότητας, καθώς και σε ανάπτυξη της οικονομικής ανάπτυξης και της σταθερότητας. Επιπλέον, η χρηματοοικονομική ένταξη μπορεί να βοηθήσει στην προστασία των ατόμων από απρόβλεπτες οικονομικές καταστάσεις και να τους παρέχει τα απαραίτητα εργαλεία για να διαχειρίζονται καλύτερα τις οικονομικές τους δυσκολίες. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει για την επίτευξη της χρηματοοικονομικής ένταξης, πολλά άτομα και κοινότητες αποκλείονται ακόμα από την πρόσβαση στις βασικές χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και προϊόντα. Συνεπώς, η διασφάλιση της χρηματοοικονομικής ένταξης για όλους παραμένει μια σημαντική πρόκληση για την κοινότητα των χρηματοπιστωτικών φορέων και των κυβερνήσεων. Για την επίλυση αυτού του προβλήματος, απαιτούνται στρατηγικές και δράσεις που πρέπει να λαμβάνονται σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο. Οι προσπάθειες αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν τη δημιουργία προγραμμάτων εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης για την χρησιμότητα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, καθώς και την παροχή τους σε ανθρώπους και κοινότητες που αποκλείονται από αυτές. Επίσης, μπορούν να συμπεριλαμβάνουν τη δημιουργία ειδικών προϊόντων και υπηρεσιών που απευθύνονται σε κοινότητες με ιδιαίτερες ανάγκες, όπως μικρές επιχειρήσεις και φτωχότερους πληθυσμούς. Η χρηματοοικονομική ένταξη είναι σημαντική για την πρόοδο και την ανάπτυξη μιας κοινωνίας. Η προώθηση της χρηματοοικονομικής ένταξης πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα για τις κυβερνήσεις και τους χρηματοπιστωτικούς φορείς παγκοσμίως, ώστε να δημιουργηθεί μια πιο αειφόρος και δίκαιη κοινωνία.

Το σημαντικότερο ρόλο την ενίσχυση της χρηματοοικονομικής ένταξης τον έχουν οι τράπεζες, οι οποίες οφείλουν να εντάξουν τους πολίτες. Σαφώς το γεγονός ότι διευρύνουν το πελατολόγιο τους, αποτελεί για αυτές ρίσκο. Λειτουργούν κάτω από πολύ αυστηρούς ρυθμιστικούς κανόνες όπως έχουν θεσπιστεί από το πλαίσιο της Βασιλείας. Τα πλαίσια της Βασιλείας, είναι αυτά που έχουν σκοπό να προστατεύσουν τις τράπεζες. Το τελευταίο πλαίσιο είναι αυτό της Βασιλείας III, στο οποίο ψηφίστηκαν κανόνες σχετικά με την κεφαλαιακή επάρκεια, τη μόχλευση καθώς και το δείκτη ρευστότητας. Είναι σημαντικό οι τράπεζες να μπορούν να εγγυηθούν τις καταθέσεις,

να έχουν επαρκείς κεφαλαιοποίηση και να διαθέτουν χαρτοφυλάκιο χαμηλού κινδύνου. Το παράδειγμα της Αμερικής το 2008 είναι χαρακτηριστικό σε ό,τι αφορά της τράπεζες και το συστημικό κίνδυνο. Η επένδυση στην αγορά ακινήτων ήταν μια επένδυση, η οποία εκ του αποτελέσματος δεν πέτυχε οδηγώντας σε μια παγκόσμια οικονομική κρίση. Το 2015 οι τράπεζες στην Ελλάδα αναγκάστηκαν να επιβάλλουν περιορισμούς στις αναλήψεις από τα ΑΤΜ (capital controls), υπό τον φόβο ότι οι πολίτες θα αποσύρουν το κεφάλαιο από τις τράπεζες, δημιουργώντας αστάθεια στον τραπεζικό κλάδο. Για τους λόγους αυτούς έχουν θεσπιστεί πλέον τα stress tests, μέσα από τα οποία γίνεται μια προσομοίωση ειδικών συνθηκών και εξετάζεται η βιωσιμότητα των τραπεζών.

Στην παρούσα εργασία, ο σκοπός είναι να παρουσιαστούν οι παράγοντες της χρηματοοικονομικής ένταξης και στη συνέχεια να εξεταστεί πώς αυτοί επηρεάζουν τη σταθερότητα του τραπεζικού τομέα των χωρών μέσα από ένα δείγμα 28 χωρών-μελών του ΟΟΣΑ και τριών μεταβλητών σταθερότητας.

Στη συνέχεια στο κεφάλαιο 2 αναλύονται οι παράγοντες της χρηματοοικονομικής ένταξης, στο κεφάλαιο 3 γίνεται μια εκτενής αναφορά στην επίδραση της ένταξης μέσα από τη βιβλιογραφία. Στο κεφάλαιο 4 δημιουργείτε το μοντέλο και παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της επίδρασης της χρηματοοικονομικής ένταξης στη σταθερότητα του τραπεζικού κλάδου των χωρών. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μέσα από διαχωρισμό των χωρών βάσει του νομίσματος του Ευρώ και τέλος στο κεφάλαιο 5 ολοκληρώνονται τα βασικά συμπεράσματα.

2 Χρηματοοικονομική ένταξη: Έννοια και παράγοντες

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή η χρηματοοικονομική ένταξη δεν είναι δεδομένη για όλες τις χώρες στον κόσμο. Ο βασικός λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό, είναι το γεγονός ότι ο τραπεζικός τομέας δεν έχει την ίδια ανάπτυξη και συνεισφορά σε κάθε χώρα. Γενικότερα, ο τραπεζικός τομέας αποτελεί έναν πυλώνα οικονομικής σταθερότητας των χωρών επειδή είναι οι τράπεζες αυτές που ρυθμίζουν την κυκλοφορία του χρήματος. Είναι αυτές που μπορούν να κόψουν χρήμα για να ελέγξουν τον πληθωρισμό και να διαμορφώσουν την ισοτιμία του συναλλάγματος, πρέπει να εγγυηθούν τις καταθέσεις των πολιτών μέσα από σωστές επενδύσεις και δάνεια. Όταν οι τράπεζες δίνουν ευνοϊκά επιτόκια καταθέσεων και δανείων, τότε αυξάνεται η κυκλοφορία του χρήματος καθώς οι πολίτες μπορούν να κάνουν περισσότερες επενδύσεις και να καταναλώσουν περισσότερο, βελτιώνοντας την οικονομική ανάπτυξη. Αν οι τράπεζες δεν μπορούν να ελέγξουν τον πληθωρισμό, τότε το χρήμα θα έχει μικρότερη αξία και θα έχει επίπτωση τόσο στην κατανάλωση όσο και στην ανάπτυξη. Επομένως η χρηματοοικονομική ένταξη πέρα από το γεγονός ότι συνδέεται άμεσα με τις τράπεζες, επηρεάζει και την ανάπτυξη.

Πώς, όμως θα μπορούσαμε να ορίσουμε τη χρηματοοικονομική ένταξη; Η Παγκόσμια Τράπεζα αναφέρει¹ ότι «χρηματοοικονομική ένταξη είναι η δυνατότητα ατόμων και επιχειρήσεων να έχουν πρόσβαση σε χρήσιμα χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες, οι οποίες ταιριάζουν στις ανάγκες τους, όπως μεταφορές κεφαλαίων, πληρωμές και αποταμιεύσεις, ασφάλεια πιστώσεων που προσφέρονται με έναν αξιόπιστο και βιώσιμο τρόπο». Ένας πιο απλός ορισμός θα μπορούσε να είναι ότι χρηματοοικονομική ένταξη θεωρείται η δυνατότητα των πολιτών και των επιχειρήσεων να έχουν στην κατοχή έναν τραπεζικό λογαριασμό, είτε αυτός είναι αποταμιευτικός είτε λογαριασμός μισθοδοσίας ή δανείου.

2.1 Παράγοντες χρηματοοικονομικής ένταξης

Η σημαντικότητα της χρηματοοικονομικής ένταξης γίνεται εμφανής από το γεγονός ότι περίπου 1,4 δις ενήλικες δεν έχουν στην κατοχή του τραπεζικό λογαριασμό (Demirgüç-Kunt et al. 2022).

¹ Πηγή : <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview>

Παρά το γεγονός, λοιπόν, ότι τους δίνεται η δυνατότητα για πρόσβαση στον τραπεζικό τομέα, αρκετοί πολίτες αγνοούν την ύπαρξη του. Χάνουν, δηλαδή την ευκολία για βασικές συναλλαγές, όπως είναι πληρωμή λογαριασμών ή άλλων αγαθών, η δυνατότητα αποταμίευσης, καθώς και σε άλλες δυνατότητες που προσφέρει ο τραπεζικός τομέας.

Σε επίπεδο χωρών, παράγοντες που ενισχύουν τη χρηματοοικονομική ένταξη, σύμφωνα με τους Beck et al. (2007) είναι η οικονομική ανάπτυξη, η φυσική παρουσία τραπεζικών καταστημάτων, καθώς και το συνολικό τραπεζικό περιβάλλον. Επίσης επίδραση στη χρηματοοικονομική ένταξη έχουν η τεχνολογική δομή (Honohan 2008) καθώς και το συνολικό θεσμικό επίπεδο (Owen and Pereira 2018, Allen et al., 2016, Honohan 2008).

2.1.1 Κατοχή τραπεζικού λογαριασμού

Ο βασικότερος παράγοντας μέτρησης της χρηματοοικονομικής ένταξης είναι αυτός της κατοχής τραπεζικού λογαριασμού. Ο λογαριασμός αυτός μπορεί να είναι, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, ταμιευτηρίου (αποταμίευσης), μισθοδοσίας ή λογαριασμός, ο οποίος υπάρχει λόγω δανεισμού. Σε κάθε περίπτωση αυτό αποτελεί και την κύρια πηγή χρηματοδότησής των εμπορικών τραπεζών, καθώς μέσω αυτών μπορούν να διαθέτουν κεφάλαια για επενδύσεις και χορηγήσεις.

Από την άλλη, για τους πολίτες η κατοχή τραπεζικού λογαριασμού τους δίνει τη δυνατότητα εκπλήρωσης βασικών συναλλαγών, ενώ επιπλέον εξασφαλίζουν «προστασία» των χρημάτων τους μέσω του τραπεζικού τομέα. Πολίτες, οι οποίοι δεν έχουν στην κατοχή τους τραπεζικό λογαριασμό είναι δύσκολο να διαχειριστούν τα χρήματά τους σωστά, θα πρέπει να επιλέγουν δουλείες, οι οποίες πληρώνουν μόνο σε μετρητά και γενικότερα θα λέγαμε ότι είναι αποκομμένοι από υπηρεσίες, οι οποίες βελτιώνουν την καθημερινότητα τους. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι χώρες με περισσότερους τραπεζικούς λογαριασμούς είτε αυτοί είναι ατομικοί είτε όχι, βελτιώνουν τη σταθερότητα του τραπεζικού τομέα και κατ' επέκταση και την ανάπτυξη της εκάστοτε χώρας.

Ο δανεισμός των επιχειρήσεων αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι μιας οικονομίας, καθώς είναι αυτές που καθορίζουν την παραγωγική διαδικασία και στηρίζουν την απασχόληση. Οι εργαζόμενοι λαμβάνουν το μισθό εργασίας τους, ο

οποίος στη συνέχεια διοχετεύεται στην πραγματική οικονομία μέσω της κατανάλωσης. Αυτό αποτελεί μια κυκλική διαδικασία, αφού μέσω της κατανάλωσης οι επιχειρήσεις μπορούν να πουλήσουν τα προϊόντα τους και το κράτος να έχει μεγαλύτερα έσοδα μέσω των φόρων. Όταν επομένως οι επιχειρήσεις δεν λαμβάνουν τα δάνεια, τα οποία χρειάζονται για να αναπτυχθούν, τότε δεν θα είναι σε θέση να βελτιώσουν την παραγωγική τους δυνατότητα και κατά συνέπεια να αυξηθεί και το ΑΕΠ.

Στο κομμάτι του δανεισμού εντάσσονται και τα λεγόμενα ιδρύματα μικροπίστωσης, τα οποία σκοπό έχουν να παρέχουν πρόσβαση σε δανεισμό σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις και γενικότερα σε επιχειρήσεις που δεν έχουν πρόσβαση στην τραπεζική χρηματοδότηση. Η λειτουργία τους βασίζεται κυρίως σε εξωτερική ή κρατική χρηματοδότηση, αφού δεν δέχονται καταθέσεις. Τα ιδρύματα αυτά δέχονται μεγαλύτερο ρίσκο σε σχέση με τις τράπεζες, δεδομένου ότι χρηματοδοτούν επιχειρήσεις που σε άλλη περίπτωση οι τράπεζες θα είχαν απορρίψει για διάφορους λόγους. Γίνεται αντιληπτό ότι δεν εντάσσονται στα ίδια κανονιστικά πλαίσια με αυτά των τραπεζών και είναι πιο ευέλικτα σε ό,τι αφορά τις επενδύσεις τους. Ο ρόλος τους επομένως είναι σημαντικός αφού βελτιώνουν τη χρηματοοικονομική ένταξη δίνοντας τη δυνατότητα δανεισμού σε επιχειρήσεις και παράλληλα διευκολύνουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα χρηματοδοτώντας τέτοιου είδους πελάτες.

Οι Dabla-Norris et al. (2015) μέσα από μοντέλο που δημιουργήσαν προσπάθησαν να εξηγήσουν την επίδραση της χρηματοοικονομικής ένταξης στην οικονομική δραστηριότητα. Το αποτέλεσμα, στο οποίο κατέληξαν ήταν το γεγονός ότι μια αύξηση στην πίστωση θα βελτιώσει την επιχειρηματικότητα και κατά συνέπεια το ΑΕΠ εντάσσοντας στο επιχειρήν άτομα ικανά να ανταποκριθούν δημιουργώντας οικονομίες κλίμακος. Επιπλέον, οι Klapper et al. (2006) έδειξαν ότι η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εισόδου νεοφυών επιχειρήσεων.

2.1.2 Μηχανήματα αυτόματης ανάληψης και υποκαταστήματα

Ακόμα και αν κάποιος έχει στην κατοχή του τραπεζικό λογαριασμό δεν είναι βέβαιο ότι θα μπορεί να τον χρησιμοποιεί. Μέσω των μηχανημάτων αυτόματης ανάληψης, υπάρχει πρόσβαση στο λογαριασμό και μπορούν να γίνουν αναλήψεις, καταθέσεις μετρητών ακόμα και πληρωμή λογαριασμών κοινής ωφέλειας. Επομένως, θα λέγαμε ότι μέσω των ΑΤΜ, ο λογαριασμός παραμένει «ενεργός» και δραστήριος.

Όταν, λοιπόν, μια περιοχή έχει περιορισμένη παρουσία ATM, τότε η δυνατότητα αυτή χάνεται και οι πολίτες θα ξανασκεφτούν τη δημιουργία λογαριασμού, αφού θα πρέπει να διανύσουν μεγάλες αποστάσεις απλά και μόνο για να βγάλουν λεφτά.

Οι τράπεζες εκτός από το κεντρικό τους κατάστημα έχουν και διάφορα υποκαταστήματα, τα οποία σκοπό έχουν να διευκολύνουν την καθημερινότητα των πολιτών. Όταν οι πολίτες δεν έχουν τη δυνατότητα να μεταβούν σε ένα τραπεζικό υποκατάστημα, τότε είναι δεδομένο ότι δεν θα μπορούν να χρησιμοποιούν και τις αντίστοιχες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Η παρουσία συνεπώς τραπεζικών υποκαταστημάτων αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα χρηματοοικονομικής ένταξης, δεδομένου ότι οι πολίτες δεν είναι αναγκασμένοι να κατοικούν μόνο σε αστικά κέντρα.

Συνεπώς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τόσο η παρουσία περισσότερων ATM καθώς και υποκαταστημάτων έχουν μια θετική επίδραση στη χρηματοοικονομική ένταξη. Ο βασικότερος λόγος, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, είναι η άμεση δυνατότητα για τη χρήση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

2.1.3 Πελατολόγιο και ο ρόλος των τραπεζών

Όταν οι τράπεζες δέχονται νέους καταθέτες ή δανειολήπτες είναι απαραίτητη η προσκόμιση κάποιων εγγράφων, τα οποία δείχνουν την οικονομική κατάσταση του πελάτη. Ο σκοπός αυτής της διαδικασίας είναι οι τράπεζες να γνωρίζουν στην περίπτωση ενός νέου καταθέτη το επιτόκιο με το οποίο θα χρεωθούν καθώς επίσης και το αν στο λογαριασμό θα αποταμιεύονται λεφτά ή απλά θα μείνει αδρανής. Από την άλλη, στην περίπτωση δανεισμού τα δικαιολογητικά είναι σημαντικά αφού μέσω αυτών οι τράπεζες «γνωρίζουν» το δανειολήπτη, μαθαίνουν το ιστορικού δανεισμού, τη φερεγγυότητα, τη δυνατότητα ορισμού εξασφαλίσεων-εγγυήσεων για το δάνειο.

Στην προσπάθεια για την απόκτηση γνώσης των πελατών τους συχνά ζητούν πολλά δικαιολογητικά, το οποίο αποτρέπει τους πολίτες από το να ανοίξουν τραπεζικό λογαριασμό. Για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, για την απόκτηση μιας πιστωτικής κάρτας ή ενός δανείου απαιτούνται έγγραφα μέσω των οποίων οι τράπεζες είναι σε θέση να δουν το λεγόμενο πιστωτικό σκορ των πολιτών μέσα από συναλλαγές με άλλες τράπεζες. Έτσι είναι σε θέση να αξιολογήσουν και να τροποποιήσουν τους όρους δανεισμού σε κάθε πελάτη ξεχωριστά, δίνοντας

χαμηλότερο επιτόκιο σε αυτούς με καλύτερο πιστωτικό σκορ και υψηλό σε αυτούς με χαμηλό.

Το επιτόκιο θα λέγαμε ότι είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας τόσο για τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος όσο για τη χρηματοοικονομική ένταξη. Οι υπεύθυνοι των κεντρικών τραπεζών αλλά και αυτοί που ασκούν την εκάστοτε πολιτική οφείλουν να σκεφτούν τον τρόπο με τον οποίο αυτό επιδρά το ύψος των επιτοκίων στην ένταξη των πολιτών σε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Τα όρια, τα οποία ορίζουν για την αποδοχή ή όχι του δανεισμού μπορεί να αφήσουν εκτός δανεισμού τόσο πολίτες όσο και επιχειρήσεις, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα. Ο λόγος έχει να κάνει με το γεγονός ότι αν οι τράπεζες έχουν ένα μικρό περιθώριο απόρριψης, τότε δίνει μεν δίνει τη δυνατότητα σε περισσότερο κόσμο για δανεισμό, αλλά ένα ποσοστό αυτών των δανείων θα μείνουν απλήρωτα λόγω ασύμμετρης πληροφόρησης. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα δεν είναι άλλο από την κρίση του 2008 στις ΗΠΑ, όπου εξαιτίας του μεγάλου όγκου έγκρισης δανείων πάρα πολλά από αυτά έμειναν ανεκπλήρωτα οδηγώντας τις τράπεζες σε τεράστιες ζημιές και αποσταθεροποιώντας την παγκόσμια την οικονομία. Από την άλλη το μικρό περιθώριο αποδοχής οδηγεί σε πιο αξιόπιστους δανειολήπτες, αλλά εξαιρεί αυτούς που είναι φερέγγυοι και απλά δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν στους αντίστοιχους όρους. Συνεπώς, ο τρόπος με τον οποίο καθορίζεται η πολιτική χορηγήσεων των τραπεζών επιδρά στη χρηματοοικονομική ένταξη, οδηγώντας σε αποτελέσματα που είτε θα χάσουν οι πολίτες χάνοντας πρόσβαση σε δανεισμό είτε οι τράπεζες κρατώντας στα χαρτοφυλάκια τους μη εξυπηρετούμενα δάνεια, όπως το 2008.

2.1.4 Εναλλακτικοί τρόποι χρήσης λογαριασμού

Τα τελευταία χρόνια και μετά την υγειονομική κρίση του κορονοϊού, έχει αναπτυχθεί η διαχείριση τραπεζικών λογαριασμών μέσα από τη χρήση κινητού τηλεφώνου ή ίντερνετ το λεγόμενο e -banking. Ο λόγος έχει να κάνει, αφενός με το γεγονός ότι κανείς δεν μπορούσε να μετακινηθεί για να πάει σε μία τράπεζα, και αφετέρου επειδή οι τράπεζες έπρεπε να βρουν ένα τρόπο, μέσα από τον οποίο θα μπορούσαν να συνεχίσουν τη λειτουργία τους. Μέσω της ηλεκτρονικής τραπεζικής οι πολίτες μπορούν πρακτικά να κάνουν ό,τι θα έκαναν και σε μια τράπεζα. Μεταφορές χρημάτων σε άλλους λογαριασμούς, πληρωμές σε δημόσιες υπηρεσίες,

παρακολούθηση των κινήσεων και του χρηματικού υπολοίπου τους καθώς και την απόκτηση δανείου. Ωστόσο και παρά το γεγονός ότι αυτό διευκολύνει τόσο τη χρηματοοικονομική ένταξη όσο και την καθημερινότητα, υπάρχουν κάποια εμπόδια τα οποία πρέπει να καλυφθούν ούτως ώστε να γίνεται η χρήση λογαριασμού μέσω κινητού τηλεφώνου.

1. Η δυνατότητα χρήσης ίντερνετ δεν είναι αυτονόητη για όλους όπως επίσης και το γεγονός ότι σε όλες της χώρες του κόσμου δεν υπάρχει η δυνατότητα για ίντερνετ. Επομένως βασικός παράγοντας σε αυτό αποτελεί η ηλικία, μεγαλύτερης ηλικίας άτομα δεν έχουν την ίδια άνεση χρήσης με κάποιος ενήλικος.
2. Όπως αναφέρει ο Malady (2016) στις αναδυόμενες αγορές οι πολίτες έχουν μια έλλειψη εμπιστοσύνης σχετικά τη χρήση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Συνεπώς για να μπορέσουν οι πολίτες να χρησιμοποιήσουν σωστά τις υπηρεσίες πρέπει να γίνει σαφές πως οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες διασφαλίζουν την ασφάλεια τόσο των προσωπικών δεδομένων όσο και των συναλλαγών.

Μια τέτοιου είδους υπηρεσίας είναι η M-PESA που ξεκίνησε από την Κένυα και αργότερα αναπτύχθηκε και σε άλλες χώρες της Αφρικής, μέσω της οποίας μπορεί κάποιος να κάνει όσα αναφέρθηκαν νωρίτερα. Ενδεικτικό της σημαντικότητας της υπηρεσίας είναι το γεγονός ότι τα 2/3 των ενηλίκων θεωρούν τη γρηγορότερη μέθοδο αποστολής και λήψης χρημάτων (GSMA 2014). Οι Beck et al. (2018) μελέτησαν την υπηρεσία M-PESA και δημιούργησαν ένα μοντέλο, μέσω του οποίου κατάφεραν να αποδείξουν ότι η ηλεκτρονική πληρωμή επιχειρηματικών δανείων προτιμάται συγκριτικά με την κλασσική μέθοδο. Επίσης διαπίστωσαν ότι επιχειρηματίες με μεγάλη παραγωγικότητα πλήρωναν ηλεκτρονικά τους προμηθευτές τους, με αποτέλεσμα να αυξάνουν τις πιστώσεις και να μειώνονται τα επιτόκια για αυτούς. Τέλος βρήκαν ότι μέσω της χρήσης της υπηρεσίας υπήρξε αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (περίπου 10% από το 2007-2013). Οι Patnam and Yao (2020) προσπάθησαν να εξετάσουν τα οικονομικά οφέλη των ηλεκτρονικών συναλλαγών, μελετώντας έναν πάροχο ηλεκτρονικών υπηρεσιών στην Ινδία. Τα νοικοκυριά καταναλώνουν περισσότερο και υπάρχει και μεγαλύτερη οικονομική δραστηριότητα, η οποία οδηγεί και σε μεγαλύτερες εκπτώσεις.

2.1.5 Τραπεζικός κλάδος και αγορά

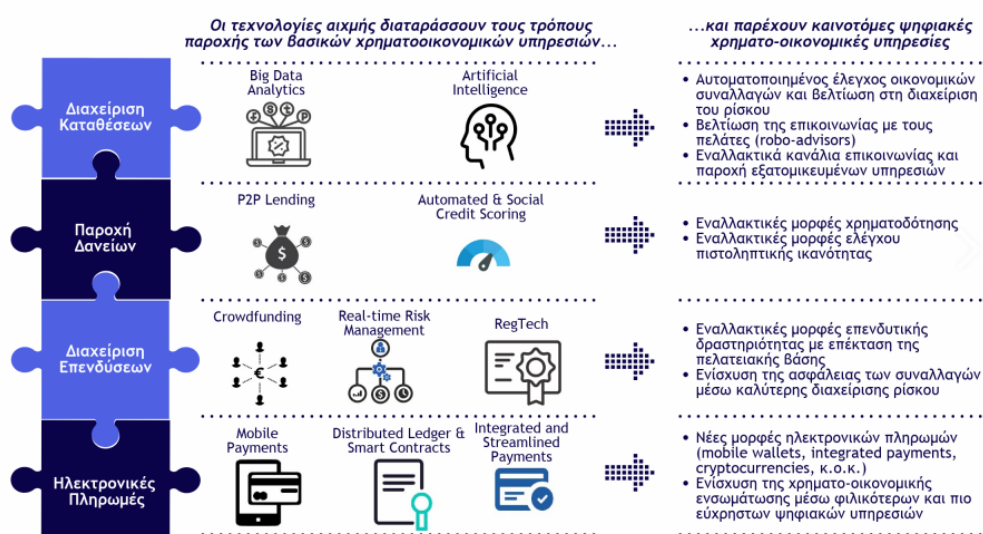
Οι τράπεζες είναι κι αυτές επιχειρήσεις που εντάσσονται σε ένα κλάδο, ο οποίος λειτουργεί σε συνθήκες ανταγωνισμού. Επειδή δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε σε παγκόσμιο επίπεδο το μερίδιο αγοράς, επικεντρωνόμαστε σε επίπεδο χωρών. Μερίδιο αγοράς και ανταγωνισμός είναι αλληλένδετες έννοιες, διότι όταν ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα κατέχει μεγάλο μερίδιο αγοράς στον τραπεζικό τομέα, αυτό σημαίνει ότι ο ανταγωνισμός είναι μικρός. Μικρός ανταγωνισμός σημαίνει και μεγαλύτερα εμπόδια χρηματοοικονομικής ένταξης. Οι τράπεζες θα έχουν υψηλά επιτόκια δανεισμού και χαμηλά επιτόκια καταθέσεων, θα παίρνουν μικρότερα ρίσκα όσον αφορά τους καταθέτες και τους δανειολήπτες έχοντας ένα πολύ μικρό περιθώριο αποδοχής όπως προαναφέρθηκε θα χρέωναν επιπλέον για τις υπηρεσίες τους. Στην αντίθετη περίπτωση της υψηλής συγκέντρωσης και του μεγάλου ανταγωνισμού οι τράπεζες θα προσπαθήσουν να προσεγγίσουν πελάτες με ευνοϊκότερους όρους. Αυτό θα αφορά είτε καλύτερους όρους δανεισμού είτε μεγαλύτερα καταθετικά επιτόκια ή από την πλευρά των τραπεζών θα γίνει προσπάθεια για εκμετάλλευση οικονομιών κλίμακας μειώνοντας το κόστος συναλλαγών και γραφειοκρατίας, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα και στους πολίτες για ευκολότερη απόκτηση λογαριασμού.

Τις υποθέσεις αυτές επιβεβαιώνουν και οι Owen and Pereira (2018), οι οποίοι με δεδομένα από το 2004-2013 για 83 χώρες έδειξαν ότι η συγκέντρωση στον τραπεζικό κλάδο επηρεάζει θετικά τόσο την απόκτηση τραπεζικού λογαριασμού όσο και την πρόσβαση σε βασικές τραπεζικές υπηρεσίες.

2.1.6 Εισχώρηση νέων τεχνολογιών

Καθώς εξελίσσεται η τεχνολογία, νέα τεχνολογικά εργαλεία και λύσεις υιοθετούνται στο χώρο των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Η τάση αυτή περιγράφεται μέσω του όρου «χρηματοοικονομική τεχνολογία» ή αλλιώς FinTech. Ένα απλό παράδειγμα αποτελεί το e-banking που αναφέρθηκε νωρίτερα. Όπως φαίνεται στο Σχήμα 1 άλλα παραδείγματα είναι η ανάλυση δεδομένων καταθετών, νέες συναλλαγές μέσω κρυπτονομισμάτων και η χρηματοδότηση μέσω πολλών ατόμων, το λεγόμενο crowdfunding, κ.ά. Πέρα όμως από τις υπηρεσίες υπάρχουν και αυτοί, οι οποίοι είτε προμηθεύουν τις τεχνολογίες είτε δίνουν πρόσβαση σε αυτές, οι λεγόμενοι

FinTech providers όπως είναι στην περίπτωση της Ελλάδας η Viva. Μέσω αυτής της εταιρίας ξεκίνησαν οι ηλεκτρονικές συναλλαγές, οι πληρωμές ανέπαφα και μη σε καταστήματα με τη χρήση κάρτας. Τέτοιες εταιρίες επειδή δεν εντάσσονται στον τραπεζικό κλάδο μπορούν πιο εύκολα να λειτουργήσουν και να βελτιώσουν τις υπηρεσίες τους προς το συμφέρον των καταναλωτών (Ozili 2018). Σύνεπώς μέσω των νέων τεχνολογιών γίνεται ευκολότερη η χρηματοοικονομική ένταξη των πολιτών.

Σχήμα 1: Παραδείγματα FinTech σε διάφορες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες (Πηγή: <https://rb.gy/9igrpa>).

2.1.7 Άλλοι παράγοντες

Υπάρχουν και άλλοι και παράγοντες, οι οποίοι δεν αναλύθηκαν νωρίτερα και δεν εντάσσονται σε κάποια συγκεκριμένη ενότητα και είναι κυρίως ποιοτικού χαρακτήρα. Αφορούν το νομικό πλαίσιο, την κουλτούρα, διάφορα τραπεζικά κόστη, κρατική ιδιοκτησία κτλ.

Σε ό,τι έχει να κάνει με το νομικό πλαίσιο μπορούμε να πούμε ότι ο βασικός άξονας αφορά την ηλικία καθώς στις περισσότερες χώρες ο νόμος απαγορεύει την κατοχή λογαριασμού σε ανήλικους και πρέπει ο κύριος κάτοχος ενός λογαριασμού να είναι ενήλικος. Ακόμα κι αν εξαιρέσουμε το εμπόδιο της ηλικίας, τα έγγραφα, τα οποία απαιτούνται για την ταυτοποίηση των στοιχείων όπως έχει αναφερθεί και νωρίτερα, είναι δύσκολο να τα έχει στην κατοχή του κάποιος ανήλικος.

Στις χώρες κυρίως της Μέσης Ανατολής αλλά και της Αφρικής εκτός των δικαιωμάτων των γυναικών υπάρχει και άγνοια όχι μόνο ύπαρξης τραπεζών, αλλά και οικονομικής γνώσης γενικότερα. Περισσότερα νομικά δικαιώματα και πολιτική σταθερότητα σημαίνει και καλύτερη χρηματοοικονομική ένταξη Allen et al. (2016). Ωστόσο λόγω του γεγονότος ότι οι περισσότερες χώρες εκεί θεωρούνται υποανάπτυκτες, ο βασικός στόχος είναι η καταπολέμηση της φτώχειας αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Οι πολίτες δεν έχουν εξοικειωθεί με την καθημερινή χρήση χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Επομένως πρέπει να αποκτήσουν μια στοιχειώδη χρηματοοικονομική παιδεία για να μπορέσουν να τις εντάξουν στην καθημερινότητα. Το αποτέλεσμα θα είναι καλύτερη εικόνα των οικονομικών τους, βελτίωση του βιοτικού επιπέδου τους και κατά συνέπεια οικονομική ανάπτυξη.

Με τον όρο τραπεζικά κόστη εννοούμε κόστη, τα οποία σχετίζονται με τη χρήση του λογαριασμού ή διάφορες άλλες υπηρεσίες. Τέτοια είναι η μηνιαία προμήθεια χρήσης λογαριασμού, προμήθεια για τη μεταφορά εμβασμάτων, προμήθεια για συναλλαγές σε συνάλλαγμα και άλλα. Όπως γίνεται αντιληπτό όσο μεγαλύτερα είναι αυτά, τόσο δυσκολότερη γίνεται και η χρήση τέτοιων τραπεζικών υπηρεσιών. Για να μπορέσουν επομένως οι πολίτες να χρησιμοποιήσουν ενεργά το λογαριασμό τους, θα πρέπει να μειωθούν, είτε με τη βοήθεια του κράτους μέσω της πολιτικής που ακολουθεί, είτε μέσω του ανταγωνισμού των τραπεζών και της ανάπτυξης οικονομιών κλίμακας.

Τέλος, το κομμάτι της ιδιοκτησίας είναι επίσης πολύ σημαντικό διότι όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα εμπλέκεται και το ρίσκο που είναι διατεθειμένη να αναλάβει η τράπεζα. Κρατικά ελεγχόμενες τράπεζες, όπως είναι λογικό, μπορούν να προβούν σε περισσότερες ριψοκίνδυνες κινήσεις, πράγμα που σημαίνει ότι θα είναι και λιγότερα τα εμπόδια στη χρηματοοικονομική ένταξη. Χώρες, στις οποίες η πλειοψηφία των τραπεζών είναι κρατικές ενδεχομένως να μην έχουν μεγαλύτερο βαθμό ένταξης, αλλά θα είναι ευκολότερος ο δρόμος βελτίωσης αυτής.

2.2 Αποτελέσματα χρηματοοικονομικής ένταξης

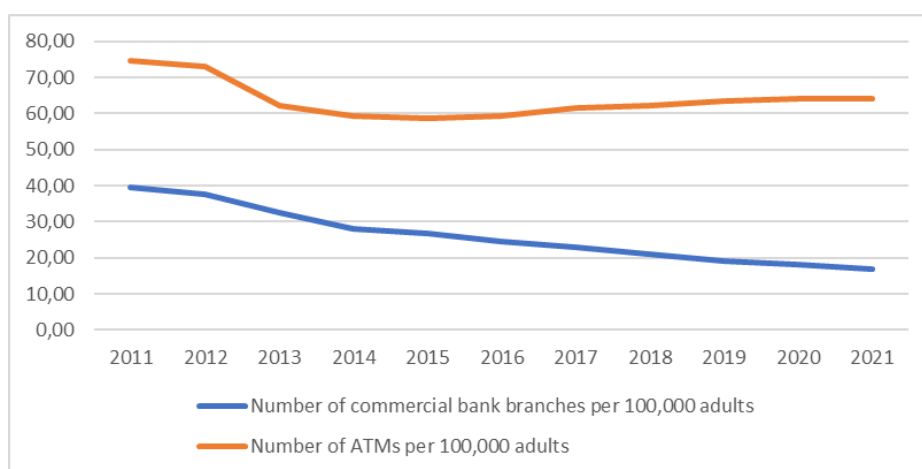
2.2.1 Χρηματοοικονομική ένταξη στην ΕΕ

Οι Fondeville et al. (2010) σε έκθεση για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ανέφεραν ότι για το 2008 το 11,6% των πολιτών της Ευρώπης δεν είχε στην κατοχή του τραπεζικό λογαριασμό. Τα μεγαλύτερα ποσοστά παρατηρήθηκαν στη Βουλγαρία, την Ελλάδα και τη Ρουμανία (83%, 70% και 75,5% αντίστοιχα). Επίσης οι ηλικιωμένοι (άνω των 65) καθώς και οι γυναίκες είναι πιθανότερο να μην έχουν λογαριασμό σε τράπεζα, με τη Βουλγαρία να έχει τα μεγαλύτερα ποσοστά. Σε ερώτηση σχετικά την αξιοποίηση δυνατοτήτων δανεισμού (πιστωτική κάρτα ή τραπεζικό δάνειο), το 35% δήλωσε ότι δεν είχε καμία μορφή δανεισμού, με το βασικότερο λόγο την έλλειψη ανάγκης δανεισμού (40% των ερωτηθέντων) και τη δυνατότητα δανεισμού από φίλους ή την οικογένεια (14% των απαντήσεων), ενώ το 7,3% δήλωσε ότι δεν ήταν σε θέση να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις που δημιουργεί ο δανεισμών. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 72% των συμμετεχόντων στην έρευνα από την Ρουμανίας δήλωσε ότι δεν έχει οποιαδήποτε μορφή δανειακής υποχρέωσης, ενώ στη Δανία το 78% δήλωσε ότι δεν χρειάζεται να δανειστεί. Αντιθέτως, η Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία, Σλοβακία και Ελλάδα είχαν τα υψηλότερα ποσοστά σε ό,τι έχει να κάνει με την αδυναμία αποπληρωμής.

2.2.2 Η περίπτωση της Ελλάδας

Η περίπτωση της χώρας μας έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς μπορούμε να δούμε την επίδραση μιας οικονομικής κρίσης στη χρηματοοικονομική ένταξη. Από την έρευνα των Demirguc-Kunt et al. (2019) προκύπτει ότι από το 2011 -2017 το ποσοστό κατοχής τραπεζικού λογαριασμού ανέβηκε από 78% στο 88%. Στο διάστημα, δηλαδή, της κρίσης υπήρξε μια αύξηση 10%, ενδεχομένως λόγω της δυσκολίας των τραπεζών να υπήρχε λιγότερη γραφειοκρατία. Τα ποσοστά στην κατοχή λογαριασμού μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι παρόμοια με 86% και 85% αντίστοιχα. Επίσης, παρατηρείται αλματώδη αύξηση στις συναλλαγές μέσω τηλεφώνου, από 39% το 2014 στο 75% το 2017. Ωστόσο, όπως φαίνεται στο σχήμα 2 κατά τη διάρκεια της 10-ετίας υπήρξε μείωση τόσο στα τραπεζικά υποκαταστήματα και των ATM, αποτέλεσμα της προσαρμογής του τραπεζικού συστήματος σε συνθήκες μνημονίου. Οι Korynski et al. (2016), μέσω DEA ανάλυσης κατέταξαν την Ελλάδα στην τέταρτη από τις πέντε κατηγορίες βάσει συνολικού σκορ ένταξης. Από την άλλη, οι Grazioli et al. (2021)

εντάσσοντας και κοινωνικούς παράγοντες κατέταξαν την Ελλάδα στην έβδομη (χαμηλή προοπτική χρηματοοικονομικής ανάπτυξης) από τις οκτώ κατηγορίες.

Σχήμα 2: Γραφική αναπαράσταση των τραπεζικών υποκαταστημάτων και των ATM για την Ελλάδα (Πηγή στοιχείων: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο).

2.2.3 Μέτρηση χρηματοοικονομικής ένταξης

Αναφέρθηκαν τόσο οι παράγοντες, όσο και το επίπεδο που βρίσκονται οι χώρες της ΕΕ χωρίς, ωστόσο, να είναι ξεκάθαρος ο τρόπος υπολογισμού της χρηματοοικονομικής ένταξης.

Η ένταξη δεν αποτελεί παράγοντα, ο οποίος είναι εύκολα μετρήσιμος, καθώς δεν είναι μονοδιάστατος. Είναι πολυδιάστατος, γιατί πέρα από το τραπεζικό κομμάτι, εμπλέκονται και οι κοινωνικές διαστάσεις, η πολιτική της κάθε κυβέρνησης, το κομμάτι της κουλτούρας κτλ. Παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι η πρόσβαση σε τραπεζικό λογαριασμό μέσω συγγενικού προσώπου, μπορεί να θεωρηθεί ως έμμεση ένταξη (Cámara and Tuesta 2014). Μεγάλο κομμάτι της βιβλιογραφίας εξετάζει τη δημιουργία ενός δείκτη χρηματοοικονομικής ένταξης, όπου πέρα από τη βασική μεταβλητή της κατοχής λογαριασμού (Demirgüç-Kunt and Klapper 2013, Beck et al. 2007, Allen et al. 2016, Honohan 2008, Owen and Pereira 2018, Danisman and Tarazi 2020, Demir et al. 2022) χρησιμοποιούνται και μεταβλητές που αφορούν την πρόσβαση με υποκαταστήματα, ATM και δανεισμό (Cámara and Tuesta 2014, Demirgüç-Kunt and Klapper 2013, Ben Khelifa 2021, Sarma and Pais 2011, Kanga et al. 2022), εμπόδια ένταξης (Cámara and Tuesta 2014, Allen et al. 2016) καθώς και την ανάπτυξη (Demir et al. 2022, Sha'ban et al. 2020, Abdul Karim et al. 2022, Kanga et al. 2022).

Πέρα από τον υπολογισμό της χρηματοοικονομικής ένταξης, μετρήθηκε και η συνεισφορά από τους παράγοντες που προαναφέρθηκαν. Οι Cámara and Tuesta (2014) μέσω της μεθόδου PCA υπολόγισαν τη σημαντικότητα των μεταβλητών στη συνολική μέτρηση του δείκτη ένταξης. Τα αποτελέσματα, στα οποία κατέληξαν ήταν ότι η σημαντικότερη μεταβλητή στα εμπόδια της ένταξης ήταν η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τις τράπεζες. Αντιθέτως, οι Allen et al. (2016) αναφέρουν ότι ο βασικότερος λόγος έλλειψης λογαριασμού ήταν το γεγονός ότι δεν υπάρχουν αρκετά χρήματα για να τον χρησιμοποιήσουν. Η κατοχή λογαριασμού, η χρήση κάρτας καθώς και η δυνατότητα αποταμιεύσεων, ήταν μεταβλητές υψηλής συνεισφοράς στη δημιουργία δείκτη ένταξης σύμφωνα με τους Grazioli et al. (2021).

3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Η χρηματοοικονομική ένταξη στον τομέα της έρευνας έχει εκτενή βιβλιογραφία, στην οποία αναλύεται η επίδραση της στην καταπολέμηση της φτώχειας, στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών και στον τραπεζικό τομέα.

3.1 Χρηματοοικονομική ένταξη και ανισότητα

Η ανισότητα είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη χρηματοοικονομική ένταξη. Η πρόσβαση σε υπηρεσίες οδηγεί σε ευκολότερη χρηματοδότηση και κατά συνέπεια σε μεγαλύτερη κατανάλωση, δημιουργώντας ανάπτυξη και μειώνοντας την ανισότητα.

Ο Honohan (2008) μελέτησε την επίδραση των χρηματοοικονομικών εργαλείων στη μείωση της φτώχειας. Μέσα από δεδομένα από 160 χώρες και χρησιμοποιώντας παράγοντες όπως είναι η κατοχή λογαριασμού, ο δανεισμός σε ιδρύματα μικροπίστωσης και οι καταθέσεις, δημιούργησε ένα δείκτη χρηματοοικονομικής ένταξης. Τα συμπεράσματα, στα οποία κατέληξε ο Honohan (2008) είναι ότι η χρηματοοικονομική ένταξη μειώνει τα επίπεδα φτώχειας, όχι όμως μέσω της διάστασης που αφορά την πρόσβαση, αλλά μέσω της διάστασης του βάθους. Συνέχεια στην επίδραση της ένταξης στην ανισότητα έκανε ο Kim (2016). Με δεδομένα από 40 χώρες του ΟΟΣΑ και της ΕΕ με τη χρήση του δείκτη ένταξης της Sarma (2008), έδειξε ότι η ανισότητα σχετίζεται αρνητικά με τη χρηματοοικονομική ένταξη και επιπλέον έδειξε ότι η χρηματοοικονομική ένταξη έχει καλύτερα αποτελέσματα σε χώρες υψηλής ευθραυστότητας. Οι Park and Mercado (2018) συνδύασαν τις έρευνες των Cámara and Tuesta (2014) και Sarma (2008) με σκοπό τη δημιουργία δείκτη ένταξης και τη συνεισφορά στην ανισότητα. Διαπίστωσαν ότι όσο μεγαλύτερη χρηματοοικονομική ένταξη έχει μια χώρα, τόσο λιγότερη φτώχεια, επιβεβαιώνοντας το συμπέρασμα του Kim (2016). Επιπλέον συμπέραναν ότι η επίδραση ήταν μεγαλύτερη για τις χώρες υψηλού και μεσαίου-υψηλού εισοδήματος.

Οι Beck, T., Levine, R. and Levkov, A. (2007) εξέτασαν τα αποτελέσματα απορρύθμισης των τραπεζικών υποκαταστημάτων της Αμερικής στην ανισότητα, καταλήγοντας στην αρνητική σχέση μεταξύ τους. Μέσα από δείγμα 70 αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών οι Mookerjee and Kalipioni (2010) μελέτησαν την επίδραση ενός παράγοντα χρηματοοικονομικής ένταξης (τραπεζικά υποκαταστήματα) στην ανισότητα. Τα αποτελέσματα, στα οποία κατέληξαν ήταν σύμφωνα με αυτά των

Beck, T., Levine, R. and Levkon, A. (2007) για μείωση της ανισότητας μέσω περισσότερων τραπεζικών υποκαταστημάτων. Τέλος, οι Demir et al. (2022) εξέτασαν την επίδραση των FinTech και άλλων μορφών ένταξης στη διανομή του εισοδήματος. Αντλώντας δεδομένα από 140 χώρες για το 2011, 2014 και 2017, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τόσο οι FinTech όσο υπόλοιπες μορφές χρηματοοικονομικής ένταξης μειώνουν την εισοδηματική ανισότητα.

Συνεπώς, το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι η χρηματοοικονομική ένταξη επιδρά θετικά στη μείωση της ανισότητας. Μεγαλύτερα επίπεδα ένταξης οδηγούν και ευκολότερη πρόσβαση σε χρηματοδότηση, η οποία διοχετεύεται στην πραγματική οικονομία βελτιώνοντας την κατανάλωση και κατά συνέπεια τα εισοδήματα.

3.2 Χρηματοοικονομική ένταξη και ανάπτυξη

Η χρηματοοικονομική ένταξη αποτελεί μεγάλο κομμάτι του οικονομικού συστήματος μιας χώρας, επιδρώντας στην ανάπτυξη της. Η πρόσβαση σε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες λειτουργεί ως ένας επιπλέον παράγοντας, ο οποίος οδηγεί σε ανάπτυξη.

Τα ερευνητικά συμπεράσματα τονίζουν ότι η ένταξη λειτουργεί θετικά στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών (Sha'ban et al. 2020, Sarma and Pais 2011, Evans and Alenoghena 2017, Demirgüç-Kunt and Klapper 2013). Οι Sha'ban et al. (2020) εξετάζοντας την επίδραση στην ανάπτυξη για την περίοδο 2004-2015, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι όσο μεγαλύτερα είναι τα επίπεδα ένταξης, τόσο μεγαλύτερη ανάπτυξη θα έχουν οι χώρες. Επιπλέον, απέδειξαν ότι μικρότερα ποσοστά ανεργίας σημαίνει και καλύτερα επίπεδα ένταξης. Οι Sarma and Pais (2011) πέρα από το θετική επίδραση της ένταξης στην ανάπτυξη, έδειξαν την αρνητική σχέση μεταξύ της ανεργίας και της ένταξης. Οι Evans and Alenoghena (2017) βρήκαν ότι για 43 χώρες της Αφρικής, η καλύτερα επίπεδα χρηματοοικονομικής ένταξης θα οδηγήσουν και σε περισσότερη ανάπτυξη. Αντιθέτως, οι Abdul Karim et al. (2022) μέσα από 60 χώρες για το 2010-2017 κατέληξαν ότι μέσω της ένταξης, ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί μέχρι ένα σημείο και στη συνέχεια η επίδραση της να φθίνει. Μη γραμμική σχέση βρήκαν και οι Nizam et al. (2020) μέσα από 63 αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες οικονομίες. Τόνισαν, επιπλέον ότι η επίδραση της ανάπτυξης είναι μεγαλύτερη για χώρες με μικρότερα επίπεδα ένταξης. Οι Dabla-Norris et al. (2015) μέσα από μελέτη 6 χωρών

(Αίγυπτο, Μαλαισία, Κένυα, Ουγκάντα, Φιλιππίνες, Μοζαμβίκη), διαπίστωσαν ότι μέσα από πρόσβαση σε χρηματοδότηση προκύπτει ανάπτυξη. Επιπλέον, οι Demirgüç-Kunt and Klapper (2013) τόνισαν ότι λόγω της χρήσης πιστωτικών καρτών στις αναπτυγμένες χώρες υπάρχουν μικρότερα επίπεδα δανεισμού σε σχέση με τις αναπτυσσόμενες και τις υποανάπτυκτες, χωρίς παρόλα αυτά να έχουν κάποια επίδραση στα επίπεδα ένταξης.

Η επίδραση της ένταξης στην ανάπτυξη δεν έχει ξεκάθαρο πρόσημο, αφού υπάρχουν έρευνες που αποδεικνύουν μη-μονότονη σχέση (Abdul Karim et al. 2022, Nizam et al. 2020). Επομένως, είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι οι χώρες οφείλουν να βρουν το επίπεδο ένταξης, μέσω του οποίου θα έχουν την απαραίτητη ανάπτυξη.

3.3 Χρηματοοικονομική ένταξη και τραπεζικός τομέας

Άμεση είναι η επίδραση της ένταξης στις τράπεζες, οι οποίες οφείλουν να διευρύνουν το πελατολόγιο τους δεχόμενες τα ρίσκα που μπορεί να προκύψουν. Αυτό δεν αφορά φυσικά μόνο το δανεισμό, αλλά και υψηλότερα καταθετικά επιτόκια, χαμηλότερα τραπεζικά κόστη κτλ. Συνεπώς οι τράπεζες πρέπει να είναι σε θέση να βελτιώσουν τη χρηματοοικονομική ένταξη και παράλληλα να διατηρήσουν την οικονομική τους σταθερότητα.

Οι Sahay et al. (2015) για 60 χώρες και μέσα από δείκτες ευστάθειας του ΔΝΤ, έδειξαν ότι το χρηματοοικονομικό ρίσκο αυξάνεται, όταν η πρόσβαση σε χρηματοδότηση γίνεται χωρίς τη σωστή εποπτεία. Αντιθέτως, σε χώρες με σωστή εποπτεία περισσότερη ένταξη σημαίνει και μεγαλύτερη σταθερότητα. Θετική σχέση ένταξης και τραπεζικής σταθερότητας απέδειξαν και οι Čihák et al. (2016). Παρόλα αυτά όπως τονίζουν οι συγγραφείς, η επίδραση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη τραπεζική αστάθεια σε καιρούς κρίσεις, καθώς επίσης και ότι εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά των χωρών (φορολογία, μόρφωση, φερεγγυότητα) το μέγεθος της επίδρασης. Εξετάζοντας την περίοδο της κρίσης του 2008 οι Han and Melecky (2013), τόνισαν ότι η πρόσβαση ή η ενεργή χρήση καταθετικών λογαριασμών μειώνει την πιθανότητα αναλήψεων, δημιουργώντας σταθερότητα στον τραπεζικό τομέα σε περιόδους κρίσεις. Συγκεκριμένα, οι Han and Melecky (2013) αναφέρουν ότι μια αύξηση 10% στην πρόσβαση σε καταθετικούς λογαριασμούς οδηγεί σε 20% με 15% μείωση αναλήψεων. Όσο μικρότερο το οριακό κόστος και περισσότερες οι καταθέσεις,

τόσο μεγαλύτερη η σταθερότητα των τραπεζών όπως αναφέρουν οι Ahamed and Mallick (2019). Επιπλέον όπως τονίζουν οι Mehrotra and Yetman (2014) μέσα από την τραπεζική σταθερότητα κερδίζεται η εμπιστοσύνη, βελτιώνοντας τη χρηματοοικονομική ένταξη. Ανάλυση για 4.168 τράπεζες έκαναν οι Danisman and Tarazi (2020) για το 2010-2017. Μέτρησαν τη σταθερότητα μέσω ενός δείκτη χρεοκοπίας Z-score και τη χρηματοοικονομική ένταξη μέσω της κατοχής λογαριασμού και τις ηλεκτρονικές πληρωμές, καταλήγοντας σε αρνητική σχέση τόσο μέσω των ηλεκτρονικών πληρωμών όσο και της κατοχής λογαριασμού με το δείκτη χρεοκοπίας. Τέλος, οι Sarma and Pais (2011) έδειξαν ότι τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια καθώς και η κεφαλαιοποίηση των τραπεζών επιδρούν αρνητικά στη χρηματοοικονομική ένταξη.

Η τραπεζική σταθερότητα και οι αντοχές σε περιόδους κρίσεις είναι σημαντικό κομμάτι της κάθε οικονομίας. Χωρίς τον πυλώνα της σταθερότητας είναι δεδομένο ότι οι χώρες θα έχουν τεράστια προβλήματα ανάπτυξης και χρηματοδότησης. Μέσα από τη χρηματοοικονομική ένταξη προκύπτει ότι οι τράπεζες καταφέρνουν να έχουν σταθερότητα, ωστόσο η επίδραση αυτή δεν είναι δεδομένη για όλες τις τράπεζες καθώς εξαρτάται και από τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε τράπεζας και οικονομίας.

4 Εμπειρική ανάλυση και αποτελέσματα

4.1 Δείγμα και μεταβλητές

Τα δεδομένα αφορούν τη χρονική περίοδο 2011-2021 για τις χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ. Για τη μέτρηση της χρηματοοικονομικής ένταξης χρησιμοποιήθηκαν οι εξής 7 δείκτες από τη βάση δεδομένων της Παγκόσμιας Τράπεζας:

1. Number of commercial bank branches per 100.000 adults – Αριθμός εμπορικών τραπεζών ανά 100.000 ενήλικες.
2. Number of ATMs per 100.000 adults – Αριθμός ATM ανά 100.000 ενήλικες.
3. Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP) – Καταθέσεις εμπορικών τραπεζών (% ΑΕΠ).
4. Outstanding loans from commercial banks (% of GDP) – Δάνεια εμπορικών τραπεζών (% ΑΕΠ).
5. Owns credit card (% age 15+) – Κατοχή πιστωτικής κάρτας (% Ηλικίας 15+).
6. Saved at a financial institution (% age 15+) – Αποταμιεύσεις σε τραπεζικά ιδρύματα (% Ηλικίας 15+).
7. Borrowed from a formal financial institution (% age 15+) – Δανεισμός από εμπορική τράπεζα (% Ηλικίας 15+).

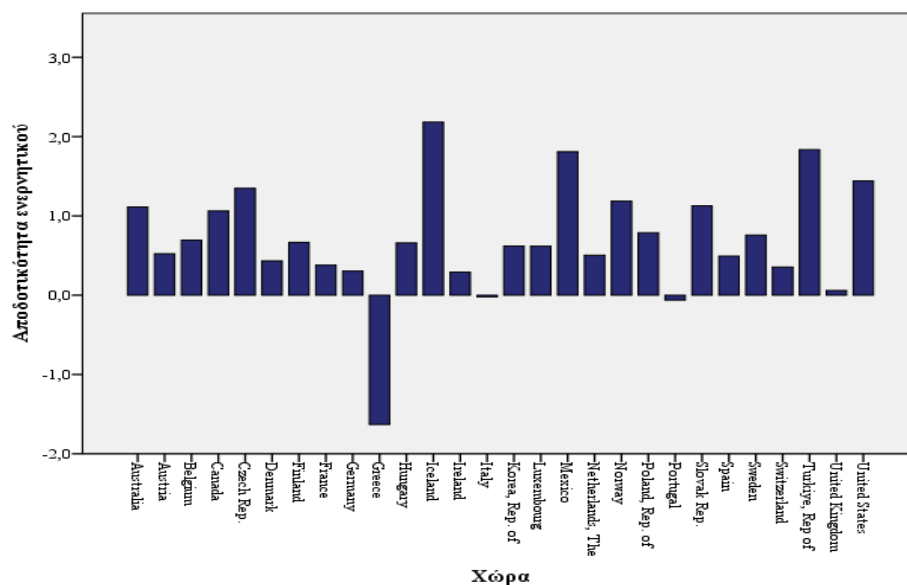
Οι δύο πρώτες μεταβλητές αφορούν τη διαθεσιμότητα για την κατοχή και χρήση ενός τραπεζικού λογαριασμού. Η κατοχή πιστωτικής κάρτας καθώς και ο δανεισμός ή η αποταμίευση δείχνει τη διείσδυση της χρηματοοικονομικής ένταξης στα τραπεζικά ιδρύματα των χωρών.

Για τη μέτρηση της ευστάθειας των τραπεζών έχουν χρησιμοποιηθεί 3 δείκτες από τη βάση δεδομένων του ΔΝΤ. Οι δείκτες αυτοί είναι η αποδοτικότητα των στοιχείων του ενεργητικού (Return on Assets), Tier 1 capital ratio και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς το σύνολο των δανείων. Ο δείκτης της αποδοτικότητας των στοιχείων ενεργητικού δείχνει τη διαχείριση του κεφαλαίου με σκοπό τη δημιουργία κέρδους. Μεγαλύτερες τιμές υποδεικνύουν και μεγαλύτερη κερδοφορία, αλλά επειδή εξετάζονται τράπεζες δεν αναμένεται να υπάρχουν ιδιαίτερα υψηλές τιμές, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει μια εικόνα για τη λειτουργία και κερδοφορία του τραπεζικού τομέα. Ο δείκτης Tier 1 capital ratio αφορά την κεφαλαιοποίηση και διαχείριση των επενδύσεων των τραπεζών. Υιοθετήθηκε από τη συμφωνία της Επιτροπής της Βασιλείας για να φανεί η βιωσιμότητα και η ανθεκτικότητα των

τραπεζών σε περίπτωση αποτυχίας κάποιας επένδυσης ή του οικονομικού συστήματος γενικότερα. Η ελάχιστη τιμή του δείκτη όπως ορίστηκε από την Επιτροπή της Βασιλείας πρέπει να είναι τουλάχιστον 6%. Ο δείκτης των μη εξυπηρετούμενων δανείων αφορά την ποιότητα του ενεργητικού των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Μεγαλύτερες τιμές του δείκτη αυτού σημαίνει ότι οι τράπεζες από τα δάνεια που δίνουν ένα μεγάλο μέρος δεν θα αποπληρωθούν, δημιουργώντας πρόβλημα στην κεφαλαιοποίηση και βιωσιμότητά τους.

4.2 Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία

Παρατηρείται² από το σχήμα 3 ότι οι χώρες με την μεγαλύτερη κερδοφορία των τραπεζών είναι η Ιρλανδία, το Μεξικό και η Τουρκία με μια μέση τιμή κοντά στο 2, αντιθέτως η Ελλάδα έχει μια μέση τιμή κοντά στο -2. Συνεπώς παρατηρείται όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα ότι δείκτης αποδοτικότητας στον τραπεζικό κλάδο δεν είναι μεγάλος επειδή τα δεδομένα δεν αφορούν τράπεζες αλλά χώρες καθώς επίσης και εξαιτίας της λειτουργίας των τραπεζών, αλλά το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει αρνητική τιμή αποτελεί ένα σημάδι αστάθειας του τραπεζικού κλάδου.

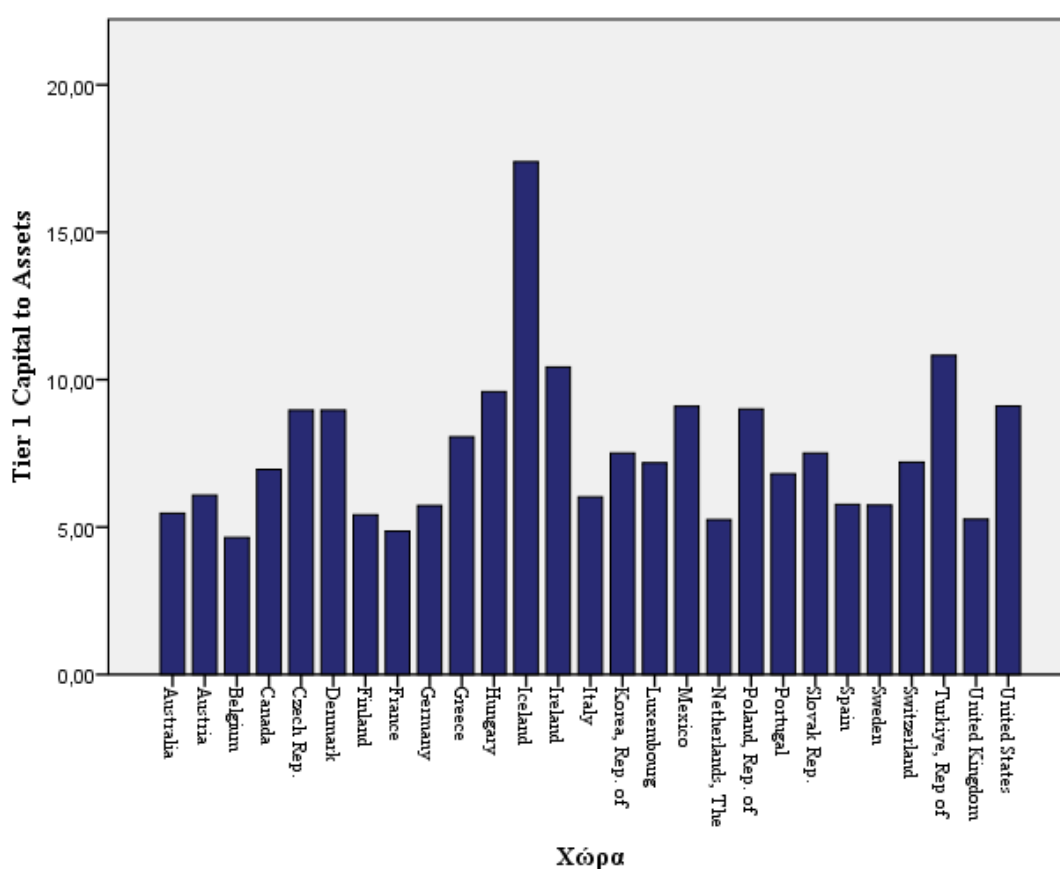

Σχήμα 3: Γραφική αναπαράσταση της αποδοτικότητας ενεργητικού των τραπεζών ανά χώρα.

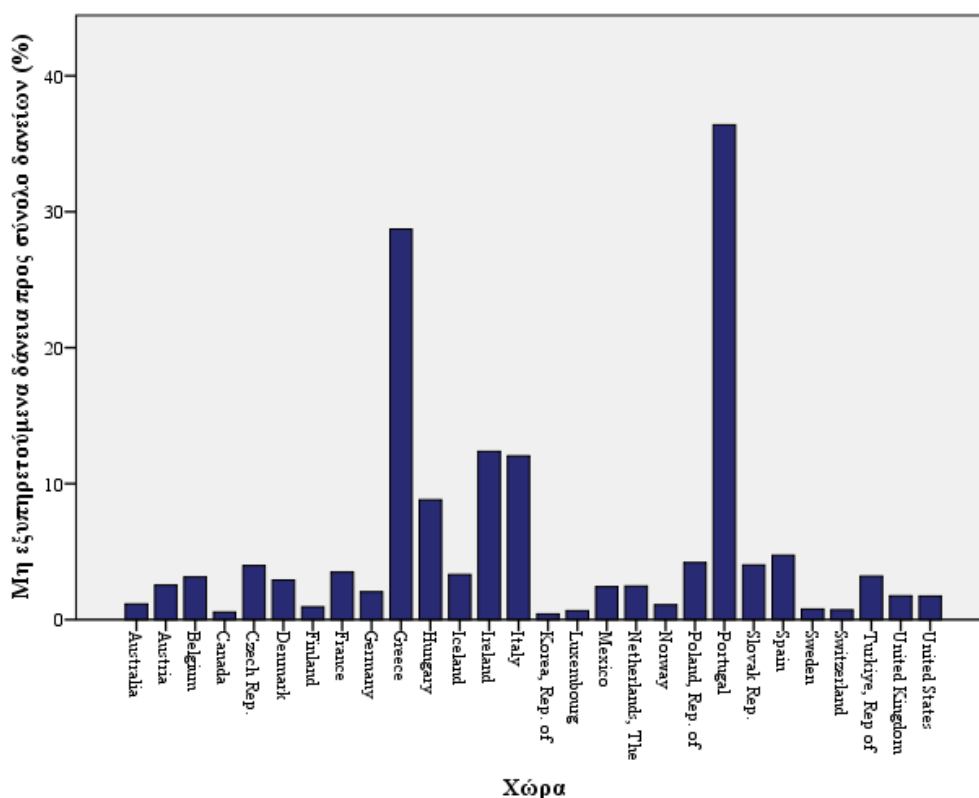
² Αναλυτικότερα στατιστικά στοιχεία στον πίνακα 19.

Σε όλες τις χώρες η προϋπόθεση του 6% φαίνεται να ισχύει, με την Τουρκία και την Ισλανδία να έχουν τις μεγαλύτερες τιμές όπως φαίνεται στο σχήμα 4.

Στο σχήμα 5 έχουμε σημαντικά συμπεράσματα όσον αφορά τη λειτουργία των τραπεζών. Παρατηρείται ότι οι χώρες που έχουν τις μεγαλύτερες τιμές στο δείκτη των μη εξυπηρετούμενων δανείων είναι η Ελλάδα και η Πορτογαλία, με τιμές αντίστοιχα στο 30% και το 40%. Δημιουργείται έτσι μια ανάγκη για συνεχή τόνωση ρευστότητας μέσω δανεισμού, όπως έγινε και για τις δύο χώρες αποσταθεροποιώντας τις τράπεζες. Λίγο πάνω από 10% έχει η Ιρλανδία, οι οποίες με τη σειρά της προέβη σε δανεισμό μέσω ΔΝΤ. Γίνεται αντιληπτό δηλαδή ότι η λειτουργία των τραπεζών είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την οικονομία των χωρών.

Σχήμα 4: Η ανθεκτικότητα των τραπεζών βάσει του δείκτη κεφαλαιοποίησης της Βασιλείας.

Σχήμα 5: Δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων προς σύνολο δανείων.

Τέλος γίνεται μια σύγκριση των χωρών-μελών του ευρώ με τις λοιπές χώρες. Παρατηρείται από τον πίνακα 1 ότι οι χώρες εκτός ευρώ έχουν καλύτερες επιδόσεις στις τράπεζες και στους τρεις δείκτες, με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια να είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο στις χώρες της Ευρωζώνης. Βάσει του πίνακα 2 προκύπτει ότι και για τις τρεις μεταβλητές ελέγχου οι διαφορές μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης και υπόλοιπων χωρών, είναι στατιστικά σημαντικές στο 99%. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι χώρες του Ευρώ είναι πιο εύκολο να παρασυρθούν από απρόσμενα γεγονότα, λόγω του κοινού νομίσματος, σε σχέση με τις χώρες που έχουν δικό τους νόμισμα και επομένως έχουν τη δυνατότητα να ορίζουν ανεξάρτητα τη νομισματική και οικονομική τους πολιτική.

		Εύρος	Μέγιστο	Μέσος	Τυπική απόκλιση
Εκτός Ευρωζώνης	Αποδοτικότητα ενεργητικού	6,25	4,03	,9972	,71533
	Tier 1 Capital to Assets	17,92	21,57	8,3469	3,78827
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	16,58	16,83	2,3598	2,66811
Ευρωζώνη	Αποδοτικότητα ενεργητικού	9,91	1,48	,2663	1,04585
	Tier 1 Capital to Assets	90,75	89,48	8,3993	12,31583
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	45,43	45,57	9,6927	12,11587

Πίνακας 1 : Σύγκριση των τριών δεικτών για τις χώρες εντός και εκτός Ευρωζώνης.

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Αποδοτικότητα ενεργητικού	Equal variances assumed	,032	,858	7,202	300	,000	,73084	,10148
	Equal variances not assumed			6,862	218,424	,000	,73084	,10650
Tier 1 Capital to Assets	Equal variances assumed	21,435	,000	4,904	284	,000	1,81591	,37032
	Equal variances not assumed			5,133	245,462	,000	1,81591	,35380
Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	Equal variances assumed	162,275	,000	-7,651	295	,000	-7,33285	,95844
	Equal variances not assumed			-6,700	135,163	,000	-7,33285	1,09441

Πίνακας 2: Στατιστικός έλεγχος μεταβλητών για τις χώρες εντός και εκτός Ευρωζώνης.

4.2.1 Στατιστικά μεταβλητών ελέγχου

Στις μεταβλητές ένταξης παρατηρούνται στον Πίνακα 3 τα εξής στατιστικά αποτελέσματα. Το 46% των πολιτών έχει στην κατοχή του πιστωτική κάρτα, το οποίο σημαίνει ότι το υπόλοιπο 54%, είτε δεν θέλει είτε δεν μπορεί να αποκτήσει πιστωτική. Το 48% αποταμιεύει στις τράπεζες και το 38% έχει δανειστεί από κάποιο τραπεζικό ίδρυμα. Συνεπώς το υπόλοιπο 14% είναι εντελώς αποκομμένο από τη χρηματοοικονομική ένταξη. Αναλυτικότερα στο επίπεδο χωρών³, το Λουξεμβούργο, η Ισπανία και η Ιταλία έχουν περισσότερα τραπεζικά υποκαταστήματα ανά 100.000 ενήλικες, σε σχέση με το μέσο όρο. Αντιθέτως οι χώρες της Σκανδιναβίας όπως η Νορβηγία και Φινλανδία ανήκουν στο 5% χωρών με λιγότερα από 9 υποκαταστήματα ανά 100.000 ενήλικες. Στο μέσο όρο είναι χώρες όπως η Ελλάδα και η Σλοβακία. Στο 5% των χωρών με μικρότερο αριθμό ATM ανά 100.00 ενήλικες εκτός από τις Νορβηγία και Φινλανδία προστίθεται και η Σουηδία, ενώ τα περισσότερα ATM ανά 100.00 ενήλικες έχουν ο Καναδάς και η Κορέα με μέγιστη τιμή τα 288. Επομένως, οι χώρες της Σκανδιναβίας έχουν τη χαμηλότερη διαθεσιμότητα χρηματοοικονομικής ένταξης. Η Τουρκία και το Μεξικό έχουν το χαμηλότερο ποσοστό αποταμιεύσεων σε

³ Βλέπε Πίνακα 20.

τράπεζες με 13% και 10% αντίστοιχα. Σε ό,τι αφορά τη χρήση τις μεγαλύτερες τιμές έχουν η Ελβετία και το Ηνωμένο Βασίλειο με τιμές που ξεπερνούν το διάμεσο.

Τέλος στη σύγκριση μεταξύ των χωρών-μελών της Ευρωζώνης και μη παρατηρείται από τον Πίνακα 4 ότι οι χώρες της Ευρωζώνης έχουν καλύτερες τιμές στη χρήση και τη διαθεσιμότητα της χρηματοοικονομικής ένταξης, ενώ το αντίθετο συμβαίνει στη διείσδυση. Μέσα από τον πίνακα 5 μπορεί να βγει το συμπέρασμα ότι στη διαθεσιμότητα η διαφορά μεταξύ των χωρών εντός και εκτός ευρώ δεν είναι στατιστικά σημαντική για τον αριθμό των ATM σε ποσοστό 95%. Ίδια συμπεράσματα προκύπτουν και για τις μεταβλητές χρήσης για 95%. Αντιθέτως, για τις μεταβλητές της διείσδυσης η μεταβλητή, στην οποία δεν υπάρχει διαφορά είναι αυτή της αποταμίευσης.

	Μέσος	Διάμεσος	Ελάχιστο	Μέγιστο	Ποσοστμώρια	
					5%	95%
Number of commercial bank branches per 100.000 adults	27,86	23,42	4,02	88,42	8,64	63,31
Number of ATMs per 100.000 adults	97,07	84,63	27,15	288,59	35,75	220,85
Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	67,31	57,94	20,22	187,49	27,79	141,73
Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	69,14	54,45	16,79	179,44	22,11	138,29
Owens credit card (% age 15+)	0,46	0,46	0,10	0,83	0,13	0,72
Saved at a financial institution (% age 15+)	0,48	0,53	0,04	0,81	0,13	0,75
Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	0,38	0,42	0,05	0,83	0,08	0,69

Πίνακας 3: Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία των μεταβλητών ένταξης.

		Number of commercial bank branches per 100.000 adults	Number of ATMs per 100.000 adults	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	Owens credit card (% age 15+)	Saved at a financial institution (% age 15+)	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)
Εκτός Ευρωζώνης	Μέσος	22,88	95,43	68,16	67,73	0,49	,4898	0,41
	Διάμεσος	20,85	70,72	55,03	51,20	0,56	,5533	0,44
	Ελάχιστο	4,02	27,15	20,22	16,79	0,10	,04	0,05
	Μέγιστο	52,21	288,59	187,49	179,44	0,83	,81	0,83
	Ποσοστμώρια	5%	7,39	32,84	25,41	0,13	,0911	0,08
		95%	42,60	265,02	160,71	0,77	,7841	0,75
Ευρωζώνη	Μέσος	34,57	99,29	66,12	71,14	0,41	,4594	0,35
	Διάμεσος	31,55	94,02	73,58	77,54	0,41	,4987	0,39
	Ελάχιστο	5,45	33,20	25,41	21,20	0,12	,13	0,05
	Μέγιστο	88,42	191,19	117,01	144,37	0,72	,67	0,72
	Ποσοστμώρια	5%	10,96	46,08	27,89	0,12	,1262	0,08
		95%	78,07	175,32	100,41	0,70	,6158	0,68

Πίνακας 4: Σύγκριση περιγραφικών στατιστικών για τις χώρες-μέλη της Ευρωζώνης και μη.

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Number of commercial bank branches per 100,000 adults	Equal variances assumed	53,255	,000	-6,562	303	,000	-11,68917	1,78133
	Equal variances not assumed			-6,013	178,449	,000	-11,68917	1,94410
Number of ATMs per 100,000 adults	Equal variances assumed	24,390	,000	-,593	300	,554	-3,85813	6,50656
	Equal variances not assumed			-,639	286,957	,523	-3,85813	6,03712
Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	Equal variances assumed	9,812	,002	,511	317	,610	2,03564	3,98444
	Equal variances not assumed			,550	313,951	,583	2,03564	3,70278
Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	Equal variances assumed	1,724	,190	-,820	317	,413	-3,40670	4,15504
	Equal variances not assumed			-,840	303,544	,402	-3,40670	4,05606
Owns credit card (% age 15+)	Equal variances assumed	30,707	,000	3,799	300	,000	,08173	,02151
	Equal variances not assumed			3,959	297,914	,000	,08173	,02064
Saved at a financial institution (% age 15+)	Equal variances assumed	23,316	,000	1,442	299	,150	,03038	,02107
	Equal variances not assumed			1,512	295,020	,132	,03038	,02010
Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	Equal variances assumed	15,443	,000	2,499	299	,013	,06040	,02417
	Equal variances not assumed			2,567	298,247	,011	,06040	,02353

Πίνακας 5: Στατιστικός έλεγχος των μεταβλητών χρηματοοικονομικής ένταξης για τις χώρες-μέλη της Ευρωζώνης και μη.

Μέσω του πίνακα 6, ο οποίος δείχνει τις συσχετίσεις των μεταβλητών συμπεραίνονται τα ακόλουθα. Η αποδοτικότητα του ενεργητικού έχει αρνητική και στατιστικά σημαντική σχέση με τον αριθμό των τραπεζικών υποκαταστημάτων, τον αριθμό των καταθέσεων καθώς και των δανείων των τραπεζών. Αντιθέτως, στατιστικά σημαντική θετική είναι η επίδραση της κατοχής πιστωτικής κάρτας και του δανεισμού από τραπεζικό ίδρυμα. Η κεφαλαιοποίηση των τραπεζών έχει αρνητική και στατιστικά σημαντική σχέση με τον αριθμό των ATM, τις καταθέσεις, την κατοχή πιστωτικής, τις αποταμιεύσεις και τέλος με το δανεισμό των νοικοκυριών. Τέλος, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια σχετίζονται θετικά με τον αριθμό των υποκαταστημάτων και το δανεισμό, ενώ αρνητική είναι η συνεισφορά της κατοχής πιστωτικής, των αποταμιεύσεων και τέλος του δανεισμού των πολιτών.

	Αποδοτικότητα ενεργητικού	Tier 1 Capital to Assets	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	Number of commercial bank branches per 100,000 adults	Number of ATMs per 100,000 adults	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	Owns credit card (% age 15+)	Saved at a financial institution (% age 15+)	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)
Αποδοτικότητα ενεργητικού	1	0**	-,383**	-,191**	-,077	-,256**	-,311**	,124*	,078	,160**
	302	286	,000	,001	,194	,000	,000	,035	,186	,006
			297	288	286	302	302	289	288	288
Tier 1 Capital to Assets	,393**	1	,098	-,055	-,147*	-,178**	-,092	-,151*	-,332**	-,141*
	,000		,099	,363	,016	,003	,120	,012	,000	,019
	286	286	281	276	270	286	286	276	275	275
Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	-,383**	0	1	,191**	,063	,080	,207**	-,414**	-,480**	-,370**
	,000	0		,001	,290	,167	,000	,000	,000	,000
	297	281	297	284	282	297	297	285	284	284

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 6: Οι συσχετίσεις των μεταβλητών ελέγχου με τις μεταβλητές ένταξης.

4.3 Αποτελέσματα για το σύνολο των χωρών

Όπως προαναφέρθηκε το δείγμα αποτελείται από τις χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ για τις χρονιές 2011-2021. Στο μοντέλο θα γίνει ανάλυση με γραμμική παλινδρόμηση με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων για κάθε μια από τις μεταβλητές ευστάθειας εντάσσοντας ψευδομεταβλητές για κάθε χρονική περίοδο, και αναλύεται ως εξής:

1. $RoA_{i,t} = \alpha + \beta_1 Bankbranches_{i,t} + \beta_2 ATM_{i,t} + \beta_3 Outstandingdeposits_{i,t} + \beta_4 Outstandingloans_{i,t} + \beta_5 CreditCard_{i,t} + \beta_6 SavedatFI_{i,t} + \beta_7 BorrowedfromFFI_{i,t} + YearEffects + \varepsilon$
2. $Tier1Capital_{i,t} = \alpha + \beta_1 Bankbranches_{i,t} + \beta_2 ATM_{i,t} + \beta_3 Outstandingdeposits_{i,t} + \beta_4 Outstandingloans_{i,t} + \beta_5 CreditCard_{i,t} + \beta_6 SavedatFI_{i,t} + \beta_7 BorrowedfromFFI_{i,t} + YearEffects + \varepsilon$
3. $LoantoLoss_{i,t} = \alpha + \beta_1 Bankbranches_{i,t} + \beta_2 ATM_{i,t} + \beta_3 Outstandingdeposits_{i,t} + \beta_4 Outstandingloans_{i,t} + \beta_5 CreditCard_{i,t} + \beta_6 SavedatFI_{i,t} + \beta_7 BorrowedfromFFI_{i,t} + YearEffects + \varepsilon$

όπου i είναι η χώρα, t η χρονιά, και ε τα σφάλματα.

Στους πίνακες 7, 9 και 11 παρατηρείται ένα ικανοποιητικό R^2 , το οποίο παρόλα αυτά δεν χρήζει σχολιασμού καθώς σκοπός του μοντέλου δεν είναι η πρόβλεψη, αλλά η επίδραση της χρηματοοικονομικής ένταξης στη σταθερότητα των τραπεζών. Από τον πίνακα 8 προκύπτει ότι σε χώρες με περισσότερα τραπεζικά υποκαταστήματα σημαίνει η αποδοτικότητα των τραπεζών είναι μειωμένη. Το αποτέλεσμα αυτό είναι στατιστικά σημαντικό για $\alpha = 10\%$. Ο λόγος έχει να κάνει με το γεγονός ότι όσο περισσότερα τραπεζικά υποκαταστήματα έχει μια χώρα, τόσο μεγαλύτερα είναι και τα κόστη των τραπεζών, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα να μειώνει την αποδοτικότητα του ενεργητικού τους. Στις μεταβλητές χρήσης, θετική και στατιστικά σημαντική στο 95% είναι η μεταβλητή των καταθέσεων των τραπεζών. Περισσότερες καταθέσεις στις τράπεζες σημαίνει και καλύτερη κεφαλαιοποίηση, με αποτέλεσμα να βελτιώνεται το ενεργητικό τους. Αντιθέτως, η μεταβλητή των δανείων έχει αρνητική επίδραση στην αποδοτικότητα του ενεργητικού τους. Είναι δεδομένο ότι όσο περισσότερα δάνεια έχει ο τραπεζικός τομέας, τόσο μικρότερη θα είναι και η αποδοτικότητα των τραπεζών. Στις μεταβλητές διείσδυσης, στατιστικά σημαντικές είναι αυτές της κατοχής πιστωτικής κάρτας και η αποταμίευση σε τραπεζικά ιδρύματα. Η κατοχή πιστωτικής κάρτας σχετίζεται θετικά με την κερδοφορία των τραπεζών, δεδομένου ότι έχουν υψηλά επιτόκια για τη χρήση τους θα βελτιώσουν την αποδοτικότητα τους. Από την άλλη, οι

αποταμιεύσεις έχουν αρνητική επίδραση στην αποδοτικότητα, καθώς οι τράπεζες για να μπορέσουν να πείσουν τους πολίτες να «κλειδώσουν» για μεγάλο χρονικό διάστημα τα χρήματα δίνουν υψηλά αποταμιευτικά επιτόκια καταθέσεων.

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,492 ^a	,242	,189	,85256

Πίνακας 7: Αποτελέσματα προσαρμογής του μοντέλου ανάλυσης της αποδοτικότητας.

		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,621	,282		2,199	,029
	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	-,006	,004	-,117	-1,759	,080
	Number of ATMs per 100.000 adults	-,001	,001	-,043	-,666	,506
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	,010	,004	,320	2,264	,024
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	-,016	,004	-,618	-4,391	,000
	Owns credit card (% age 15+)	1,998	,645	,395	3,096	,002
	Saved at a financial institution (% age 15+)	-1,270	,460	-,247	-2,764	,006
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	-,121	,708	-,026	-,171	,865

a. Dependent Variable: Αποδοτικότητα ενεργητικού

Πίνακας 8: Αποτελέσματα παλινδρόμησης για την αποδοτικότητα του ενεργητικού.

Προχωρώντας στην ανάλυση της επίδρασης της μεταβλητής Tier 1 Capital to Assets από τον πίνακα 10 προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα. Στις μεταβλητές της διαθεσιμότητας παρατηρείται ότι έχουν αρνητική σχέση με το δείκτη κεφαλαιοποίησης για επίπεδο εμπιστοσύνης 90%. Τόσο τα υποκαταστήματα όσο και ο αριθμός των ATM, επηρεάζουν αρνητικά το δείκτη κεφαλαιοποίησης, αφού απαιτείται περισσότερο κεφάλαιο για να διατηρήσουν τη σταθερότητα. Παράδειγμα αποτελεί η Ελλάδα στον καιρό των μνημονίων, της οποίας οι τράπεζες αναγκάστηκαν να κλείσουν υποκαταστήματα ώστε να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στην κρίση. Η χρήση πιστωτικής κάρτας βελτιώνει την κεφαλαιοποίηση, καθώς αποτελεί μια μορφή έμμεσης χρηματοδότησης. Αρνητική είναι και η επίδραση των αποταμιεύσεων στο δείκτη Tier 1 Capital to Assets. Το αποτέλεσμα αυτό συμφωνεί με την έρευνα των Fonseca &

González (2010), όπου διαπίστωσαν ότι όσο οι τράπεζες κρατούν κεφάλαιο, τόσο μεγαλύτερο είναι το κόστος των καταθέσεων και επομένως λιγότερες καταθέσεις. Επιπλέον οι Allen et al., 2016, αναφέρουν ότι τράπεζες μπορούν να έχουν σαν πηγή χρηματοδότησης τις καταθέσεις, όταν αυτές είναι φτηνές.

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,432 ^a	,187	,127	2,72715

Πίνακας 9: Αποτελέσματα προσαρμογής του μοντέλου ανάλυσης της κεφαλαιακής επάρκειας.

		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	9,895	,911		10,857	,000
	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	-,020	,012	-,120	-1,721	,087
	Number of ATMs per 100.000 adults	-,006	,003	-,124	-1,776	,077
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	,004	,014	,046	,310	,757
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	-,007	,012	-,088	-,590	,556
	Owns credit card (% age 15+)	4,918	2,075	,316	2,371	,019
	Saved at a financial institution (% age 15+)	-9,233	1,505	-,566	-6,134	,000
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,079	2,268	,005	,035	,972

a. Dependent Variable: Tier 1 Capital to Assets

Πίνακας 10: Αποτελέσματα παλινδρόμησης για το δείκτη Tier 1 Capital to Assets.

Τέλος, σε ό,τι αφορά τη μεταβλητή των μη εξυπηρετούμενων δανείων προκύπτουν τα εξής. Βάσει του πίνακα 12 διαπιστώνεται υπάρχει θετική σχέση μεταξύ του αριθμού των ATM που υπάρχουν σε μια χώρα, με το δείκτη των μη εξυπηρετούμενων δανείων του τραπεζικού συστήματος της χώρας. Ο αριθμός των καταθέσεων επιδρά αρνητικά, σε αντίθεση με το δανεισμό που επιδρά θετικά. Όσο περισσότερα δάνεια δίνει μια τράπεζα, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος κάποια από αυτά να καταλήξουν στην αδυναμία αποπληρωμής. Επίσης, ο δανεισμός από χρηματοπιστωτικό ίδρυμα καθώς και η αποταμίευση βελτιώνουν τη σταθερότητα των τραπεζών μειώνοντας το δείκτη των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,642 ^a	,412	,370	7,51553

Πίνακας 11: Αποτελέσματα του μοντέλου ανάλυσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	6,178	2,503		2,468	,014
	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	,048	,034	,085	1,439	,151
	Number of ATMs per 100.000 adults	,023	,009	,141	2,446	,015
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	-,111	,038	-,367	-2,928	,004
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	,165	,033	,629	5,018	,000
	Owns credit card (% age 15+)	-6,786	5,693	-,134	-1,192	,234
	Saved at a financial institution (% age 15+)	-10,283	4,054	-,200	-2,537	,012
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	-17,754	6,253	-,379	-2,839	,005

a. Dependent Variable: Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων

Πίνακας 12: Αποτελέσματα παλινδρόμησης για το δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Καταλήγοντας, στις μεταβλητές διαθεσιμότητας παρατηρείται ότι επιδρούν αρνητικά τόσο στην κερδοφορία όσο και στην κεφαλαιοποίηση των τραπεζών. Συνεπώς μεγαλύτερη χρηματοοικονομική ένταξη στις χώρες θα σημαίνει και μεγαλύτερη αστάθεια στον τραπεζικό τομέα όπως έδειξε οι Sarma and Pais (2011). Στις μεταβλητές χρήσης, θετική επίδραση στην κερδοφορία και την κεφαλαιοποίηση έχει η κατοχή πιστωτικής κάρτας. Καλύτερη χρηματοοικονομική ένταξη σημαίνει και μεγαλύτερη σταθερότητα για τις τράπεζες. Είναι σημαντικό δηλαδή για τις χώρες όχι μόνο να καταφέρουν να εντάξουν περισσότερα άτομα σε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, αλλά να μπορέσουν να τα διατηρήσουν ώστε να επωφεληθούν και οι τράπεζες.

Γενικότερα παρατηρείται ότι η χρηματοοικονομική ένταξη δεν έχει την ίδια επίδραση στις μεταβλητές σταθερότητας, και εξαρτάται από το ποια μεταβλητή

εξετάζεται για να μπορέσει να βγει ένα συμπέρασμα. Παρόλα αυτά, στη μεταβλητή της κεφαλαιοποίησης υπάρχει μια αρνητική επίδραση συνολικά.⁴ Αυτό αποδεικνύει ότι οι χώρες στην προσπάθεια ένταξης περισσότερων πολιτών, αποσταθεροποιούν τον τραπεζικό τομέα χάνοντας κεφάλαιο.

4.4 Ανάλυση χωρών εντός και εκτός Ευρωζώνης

Είναι σημαντικό να εξεταστεί πέρα από τις χώρες χωριστά, την επίδραση της χρηματοοικονομικής ένταξης για αυτές εντός και εκτός του Ευρώ. Οι χώρες εντός του Ευρώ, λόγω του κοινού νομίσματος έχουν μεγαλύτερη σταθερότητα σε αντίθεση με αυτές εκτός Ευρώ, των οποίων οι τράπεζες στην προσπάθεια βελτίωσης της χρηματοοικονομικής ένταξης πιθανόν να αποσταθεροποιηθούν. Προκειμένου να εξεταστούν αυτές οι διαφορές πιο αναλυτικά, πραγματοποιήθηκαν δύο ανεξάρτητες παλινδρομήσεις για κάθε ομάδα χωρών.

Στους πίνακες 13, 15, 17 παρουσιάζεται η προσαρμογή του μοντέλου πρόβλεψης, έχοντας ένα καλό R^2 . Στον πίνακα 14 φαίνεται ότι στατιστικά σημαντικές μεταβλητές για τις χώρες εκτός Ευρωζώνης με $\alpha = 1\%$, είναι αυτές της κατοχής πιστωτικής κάρτας και της αποταμίευσης. Η κατοχή πιστωτικών καρτών βελτιώνει την αποδοτικότητα του ενεργητικού των τραπεζών, αντιθέτως οι αποταμιεύσεις την μειώνουν. Από την άλλη, για τις χώρες εντός του Ευρώ περισσότερα τραπεζικά υποκαταστήματα σημαίνει και καλύτερη αποδοτικότητα. Για $\alpha = 10\%$ θετική είναι και η σχέση των καταθέσεων με την αποδοτικότητα των τραπεζών. Αρνητική είναι η επίδραση των δανείων του τραπεζικού τομέα. Διαφορά παρατηρείται στη μεταβλητή των αποταμιεύσεων, όπου για τις χώρες εντός της Ευρωζώνης υπάρχει θετική επίδραση στην αποδοτικότητα του ενεργητικού των τραπεζών.

NewCountry	Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
Εκτός Ευρωζώνης	1	,593 ^a	,352	,256	,57004
Ευρωζώνη	1	,615 ^b	,378	,280	,90229

Πίνακας 13: Αποτελέσματα προσαρμογής του μοντέλου ανάλυσης της αποδοτικότητας για τις δύο ομάδες χωρών (εντός και εκτός Ευρώ).

⁴ Εκτός της κατοχής πιστωτικής κάρτας.

Model			Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
			B	Std. Error	Beta		
Εκτός Ευρωζώνης	1	(Constant)	,902	,324		2,786	,006
		Number of commercial bank branches per 100,000 adults	,012	,010	,158	1,270	,207
		Number of ATMs per 100,000 adults	,000	,001	-,048	-,508	,613
		Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	-,003	,006	-,185	-,587	,558
		Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	-,005	,006	-,292	-,904	,368
		Owens credit card (% age 15+)	2,236	,628	,732	3,561	,001
		Saved at a financial institution (% age 15+)	-2,054	,415	-,674	-4,953	,000
		Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	-,672	,741	-,225	-,907	,366
Ευρωζώνη	1	(Constant)	-1,990	,555		-3,588	,001
		Number of commercial bank branches per 100,000 adults	,015	,007	,286	2,274	,025
		Number of ATMs per 100,000 adults	,001	,002	,031	,366	,715
		Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	,013	,007	,314	1,836	,069
		Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	-,015	,005	-,483	-2,851	,005
		Owens credit card (% age 15+)	-2,063	1,359	-,288	-1,518	,132
		Saved at a financial institution (% age 15+)	4,764	1,059	,635	4,501	,000
		Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	-,377	1,132	-,065	-,333	,740

a. Dependent Variable: Αποδοτικότητα ενεργητικού

Πίνακας 14: Αποτελέσματα παλινδρόμησης στη μεταβλητή ελέγχου του ενεργητικού για τις δύο ομάδες χωρών.

Για την ανάλυση της κεφαλαιακής επάρκειας παρατηρείται βάσει του πίνακα 16 ότι για τις χώρες εκτός Ευρώ, περισσότερα τραπεζικά υποκαταστήματα σημαίνει και καλύτερη κεφαλαιακή επάρκεια. Χώρες εκτός Ευρώ με περισσότερα υποκαταστήματα μπορούν να βελτιώσουν την κεφαλαιοποίηση των τραπεζών. Θετική για 10% ποσοστό εμπιστοσύνης είναι και η κατοχή πιστωτικής κάρτας, ενώ αρνητική είναι η μεταβλητή των αποταμιεύσεων. Ίδια είναι η επίδραση στις μεταβλητές της πιστωτικής κάρτας και των αποταμιεύσεων και για τις χώρες της Ευρωζώνης. Αντιθέτως, στα τραπεζικά υποκαταστήματα υπάρχει αρνητική επίδραση στην κεφαλαιοποίηση των τραπεζών.

NewCountry	Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
Εκτός Ευρωζώνης	1	,608 ^a	,370	,269	2,92043
Ευρωζώνη	1	,645 ^b	,416	,325	1,72022

Πίνακας 15: Αποτελέσματα προσαρμογής του μοντέλου ανάλυσης της κεφαλαιακής επάρκειας.

Model			Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
			B	Std. Error	Beta		
Εκτός Ευρωζώνης	1	(Constant)	6,692	1,705		3,924	,000
		Number of commercial bank branches per 100,000 adults	,256	,052	,630	4,919	,000
		Number of ATMs per 100,000 adults	-,002	,005	-,049	-,485	,628
		Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	-,033	,030	-,357	-1,099	,274
		Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	-,011	,030	-,128	-,381	,704
		Owns credit card (% age 15+)	6,218	3,255	,400	1,910	,059
		Saved at a financial institution (% age 15+)	-9,307	2,279	-,573	-4,084	,000
		Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,888	3,812	,058	,233	,816
Ευρωζώνη	1	(Constant)	9,221	1,057		8,722	,000
		Number of commercial bank branches per 100,000 adults	-,031	,013	-,301	-2,474	,015
		Number of ATMs per 100,000 adults	-,012	,005	-,211	-2,540	,012
		Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	-,047	,014	-,563	-3,395	,001
		Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	,024	,010	,383	2,332	,022
		Owns credit card (% age 15+)	9,652	2,591	,685	3,725	,000
		Saved at a financial institution (% age 15+)	-11,570	2,018	-,783	-5,733	,000
		Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	-,582	2,159	-,051	-,269	,788

a. Dependent Variable: Tier 1 Capital to Assets

Πίνακας 16: Αποτελέσματα παλινδρόμησης για το δείκτη Tier 1 Capital to Assets.

Τέλος σε ό,τι αφορά τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια βάσει του πίνακα 18 παρατηρούνται τα εξής. Για τις χώρες εκτός Ευρώ η κατοχή πιστωτικής κάρτας μειώνει το δείκτη των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ο δανεισμός για τις χώρες εκτός Ευρώ φαίνεται ότι επιδρά αρνητικά στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Όσο περισσότερο δανείζονται τα νοικοκυριά τόσο περισσότερο αυξάνονται. Στις χώρες της Ευρωζώνης υπάρχει αντίθετη επίδραση στις δύο αυτές μεταβλητές. Επιπλέον ο δανεισμός των τραπεζών αυξάνει τα «κόκκινα» δάνεια.

NewCountry	Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
Εκτός Ευρωζώνης	1	,673 ^a	,453	,372	2,31655
Ευρωζώνη	1	,910 ^b	,829	,801	5,45015

Πίνακας 17: Αποτελέσματα του μοντέλου ανάλυσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Model			Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
			B	Std. Error	Beta		
Εκτός Ευρωζώνης	1	(Constant)	9,568	1,316		7,272	,000
		Number of commercial bank branches per 100,000 adults	-,058	,040	-,169	-1,475	,143
		Number of ATMs per 100,000 adults	-,006	,004	-,139	-1,590	,115
		Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	,000	,024	-,003	-,012	,990
		Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	,016	,023	,211	,711	,478
		Owns credit card (% age 15+)	-11,432	2,552	-,846	-4,480	,000
		Saved at a financial institution (% age 15+)	-2,111	1,685	-,157	-1,253	,213
		Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	6,499	3,012	,490	2,158	,033
Ευρωζώνη	1	(Constant)	19,714	3,393		5,811	,000
		Number of commercial bank branches per 100,000 adults	-,276	,041	-,443	-6,788	,000
		Number of ATMs per 100,000 adults	,106	,014	,335	7,336	,000
		Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	,019	,044	,039	,432	,667
		Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	,116	,033	,317	3,514	,001
		Owns credit card (% age 15+)	31,348	8,248	,372	3,800	,000
		Saved at a financial institution (% age 15+)	-74,690	6,445	-,867	-11,589	,000
		Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	-20,506	6,861	-,300	-2,989	,003

a. Dependent Variable: Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων

Πίνακας 18: Αποτελέσματα παλινδρόμησης για το δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Καταλήγοντας, μέσα από την ανάλυση του διαχωρισμού των χωρών εντός και εκτός του Ευρώ προκύπτει ότι για την αποδοτικότητα του ενεργητικού, η επίδραση των τραπεζικών υποκαταστημάτων είναι θετική για τις χώρες εντός Ευρώ συγκριτικά με την ανάλυση όλων των χωρών. Επομένως, οι χώρες της Ευρωζώνης μέσα από επέκταση των υποκαταστημάτων των τραπεζών, μπορούν να βελτιώσουν τη σταθερότητα του τραπεζικού κλάδου. Εξετάζοντας την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών, προκύπτει αρνητική σχέση με τις αποταμιεύσεις. Το βασικό συμπέρασμα ήταν ότι περισσότερες αποταμιεύσεις θα οδηγήσουν και σε καλύτερη κεφαλαιακή διάρθρωση, ενώ μέσα από το διαχωρισμό των χωρών του Ευρώ το αποτέλεσμα είναι ότι η κεφαλαιακή διάρθρωση μειώνεται, όσο περισσότερες είναι οι αποταμιεύσεις των πολιτών. Οι χώρες εκτός του Ευρώ μέσα από περισσότερα υποκαταστήματα, μπορούν και βελτιώνουν την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών τους. Ενδιαφέρον συμπέρασμα προκύπτει με την εξέταση της μεταβλητής των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Οι χώρες εκτός Ευρωζώνης μέσα από το δανεισμό των νοικοκυριών αυξάνουν το δείκτη των μη εξυπηρετούμενων δανείων, με αποτέλεσμα να οδηγούν τις τράπεζες σε μείωση κερδοφορίας και αποσταθεροποίηση.

5 Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία έγινε μια εκτενής αναφορά στον ορισμό της χρηματοοικονομικής ένταξης καθώς επίσης και τους παράγοντες που την επηρεάζουν και την καθορίζουν. Σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της χρηματοοικονομικής ένταξης έχουν οι τράπεζες. Μέσω αυτών, είτε αφορά γραφειοκρατικά θέματα για το άνοιγμα λογαριασμού, είτε αφορά επιτόκια καταθέσεων, χορηγήσεις τόσο σε πολίτες όσο και σε επιχειρήσεις, διαμορφώνεται η ένταξη των πολιτών στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Παρόλα αυτά, οι τράπεζες λαμβάνουν ένα επιπλέον ρίσκο διευρύνοντας το πελατολόγιο τους με νέους πελάτες χωρίς ιστορικό.

Δείκτης, ο οποίος μετράει τα επίπεδα ένταξης δεν υπάρχει. Για το λόγο αυτό παρουσιάστηκαν μέσω της βιβλιογραφίας μεθοδολογίες, μέσω των οποίων προκύπτει μια μέτρηση της χρηματοοικονομικής ένταξης. Στη συνέχεια αναλύθηκε η χρηματοοικονομική ένταξη τόσο για τις χώρες της ΕΕ, όσο και για την Ελλάδα.

Σημαντικά ήταν τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση της επίδρασης της ένταξης σε μια σειρά από μεταβλητές όπως είναι το ΑΕΠ, η ανισότητα και ο τραπεζικός τομέας. Αποδείχτηκε ότι μέσα από μεγαλύτερα επίπεδα χρηματοοικονομικής ένταξης, το αποτέλεσμα ήταν χαμηλότερα επίπεδα ανισότητας (Honohan 2008, Kim 2016, Park and Mercado 2018, Beck, T., Levine, R. and Levkov, A. 2007, Mookerjee and Kalipioni 2010, Demir et al. 2022).

Από την άλλη στην περίπτωση της ανισότητας από τα αποτελέσματα δεν προκύπτει μια ξεκάθαρη επίδραση της ένταξης. Οι περισσότερες έρευνες καταλήγουν στη θετική σχέση μεταξύ ανάπτυξης και ένταξης (Sha'ban et al. 2020, Sarma and Pais 2011, Evans and Alenoghena 2017, Demirgüç-Kunt and Klapper 2013). Όμως, υπάρχουν και έρευνες που δείχνουν μια μη γραμμική σχέση μεταξύ των δύο (Abdul Karim et al. 2022, Nizam et al. 2020).

Στη βασική επίδραση της παρούσας εργασίας, η οποία αφορά τη σταθερότητα των τραπεζών και τη χρηματοοικονομική ένταξη παρατηρούνται τα εξής. Το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας καταλήγει στο γεγονός ότι περισσότερα επίπεδα ένταξης, θα οδηγήσουν σε μεγαλύτερη τραπεζική σταθερότητα (Sahay et al. 2015, Čihák et al. 2016, Han and Melecký 2013, Mehrotra and Yetman 2014, Danisman and Tarazi 2020). Από την άλλη, οι Sarma and Pais (2011) έδειξαν ότι η χρηματοοικονομική ένταξη επιδρά αρνητικά στη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος, μέσω της

κεφαλαιοποίησης και των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Μέσα από δεδομένα της Παγκόσμιας Τράπεζας και του ΔΝΤ για τις χρονιές 2011-2021, για τις χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ, αποδείχτηκε ότι εξαρτάται από τις μεταβλητές ελέγχου η επίδραση στη σταθερότητα. Στην αποδοτικότητα του ενεργητικού, αρνητική είναι η επίδραση της ένταξης μέσω των υποκαταστημάτων και των δανείων, ενώ μέσω των καταθέσεων, της κατοχής πιστωτικής κάρτας και των αποταμιεύσεων προκύπτει ότι βελτιώνεται η τραπεζική σταθερότητα. Στην κεφαλαιοποίηση των τραπεζών προκύπτει ότι όσο περισσότερα υποκαταστήματα, ATM και αποταμιεύσεις έχει μια τράπεζα, τόσο λιγότερο κεφάλαιο θα διαθέτει, αντιθέτως η κατοχή πιστωτικής κάρτας θα βελτιώσει την κεφαλαιοποίηση της. Τέλος, ενδιαφέροντα συμπεράσματα προκύπτουν για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Τα ATM και ο τραπεζικός δανεισμός, αυξάνουν το συγκεκριμένο δείκτη και οι καταθέσεις με το δανεισμό των νοικοκυριών τον μειώνουν.

Μέσω του διαχωρισμού του νομίσματος του Ευρώ μεταξύ των χωρών παρατηρήθηκαν τα εξής. Οι χώρες εντός της Ευρωζώνης μέσα από περισσότερα τραπεζικά υποκαταστήματα, βελτιώνουν την αποδοτικότητα του ενεργητικού των τραπεζών. Μέσω των αποταμιεύσεων των πολιτών οι χώρες του Ευρώ μειώνουν την κεφαλαιακή τους επάρκεια, ενώ για τις χώρες εκτός Ευρώ περισσότερα τραπεζικά υποκαταστήματα, σημαίνει και καλύτερη κεφαλαιακή διάρθρωση. Τέλος, ο δανεισμός των νοικοκυριών για τις χώρες εκτός Ευρώ, οδηγεί στην αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων των τραπεζών.

Μελλοντικές έρευνες μπορούν να εστιάσουν σε δεδομένα από τράπεζες για να εξετάσουν εκτενέστερα την επίδραση της χρηματοοικονομικής ένταξης στον τραπεζικό τομέα. Επιπλέον η χρηματοδότηση σε νεοφυείς επιχειρήσεις καθώς και η πρόσβαση σε κεφάλαιο στους νέους είναι ένα άλλο σημείο ανάλυσης. Επίσης η στόχευση σε χρηματοδότηση συγκεκριμένων ομάδων επιχειρήσεων όπως είναι οι μικρομεσαίες ή τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Λόγω της ανάπτυξης του fintech, μπορεί να γίνει μια έρευνα πάνω στην επίδραση των νέων τεχνολογιών για τη βελτίωση της χρηματοοικονομικής ένταξης και στην πολιτική των κυβερνήσεων για την απορρόφηση τους. Τέλος, η συνεισφορά της ένταξης στον περιορισμό του κινδύνου πτώχευσης των τραπεζών είναι ένα άλλο σημείο μελλοντικών ερευνών.

Βιβλιογραφία

- Abdul Karim, Z., Nizam, R., Law, S.H. and Hassan, M.K. (2022). Does Financial Inclusiveness Affect Economic Growth? New Evidence Using a Dynamic Panel Threshold Regression. *Finance Research Letters*, 46, pp.1465–1484.
- Ahamed, M.M. and Mallick, S.K. (2019). Is financial inclusion good for bank stability? International evidence. *Journal of Economic Behavior & Organization* [online], 157, pp.403–427.
- Allen, F., Carletti, E., & Marquez, R. (2015). Deposits and bank capital structure. *Journal of Financial Economics*, 118(3), 601–619.
- Allen, F., Demirguc-Kunt, A., Klapper, L. and Martinez Peria, M.S. (2016). The foundations of financial inclusion: Understanding ownership and use of formal accounts. *Journal of Financial Intermediation*, 27, pp.1–30.
- Beck, T., Pamuk, H., Ramrattan, R. and Uras, B.R. (2018). Payment instruments, finance and development. *Journal of Development Economics*, 133, pp.162–186.
- Beck, T., Demirguc-Kunt, A. and Martinez Peria, M.S. (2007). Reaching out: Access to and use of banking services across countries. *Journal of Financial Economics*, 85(1), pp.234–266.
- Beck, T., Levine, R. and Levkov, A. (2007). Big Bad Banks? The Impact of U.S. Branch Deregulation on Income Distribution. *Policy Research Working Paper* [online], 4330.
- Cámara, N. and Tuesta, D. (2014). Measuring Financial Inclusion: A Multidimensional Index. *BBVA Research Paper*, 14(16).
- Čihák, M., Mare, D.S. and Melecký, M. (2016). The Nexus of Financial Inclusion and Financial Stability A Study of Trade-Offs and Synergies. *World Bank Policy Research Working Paper*, No.7722.
- Dabla-Norris, E., Ji, Y., Townsend, R. and Unsal, D. (2015). Identifying Constraints to Financial Inclusion and Their Impact on GDP and Inequality: A Structural Framework for Policy. *IMF Working Papers*, 15.
- Danisman, G.O. and Tarazi, A. (2020). Financial inclusion and bank stability: evidence from Europe. *European Journal of Finance*, 26(18), pp.1842–1855.
- Demir, A., Pesqué-Cela, V., Altunbas, Y. and Murinde, V. (2022). Fintech, financial inclusion and income inequality: a quantile regression approach. *European Journal of Finance*, 28(1), pp.86–107.

- Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D. and Ansar, S. (2022). Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. Washington, DC: World Bank.
- Demirguc-Kunt, A., Hu, B. and Klapper, L. (2019). Financial Inclusion in the Europe and Central Asia Region Recent Trends and a Research Agenda. *World Bank Policy Research Working Paper*, No. 8830.
- Demirgüç-Kunt, A. and Klapper, L. (2013). Measuring financial inclusion: Explaining variation in use of financial services across and within countries. *Brookings Papers on Economic Activity*, March 2013, pp.279–321.
- Evans, O. and Alenoghena, R.O. (2017). Financial Inclusion and GDP Per Capita in Africa: A Bayesian VAR Model. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 8(18), pp.2222–2855.
- Fondeville, N., Özdemir, E. and Ward, T. (2010). Financial exclusion in the EU New evidence from the EU-SILC special module. *European Commission*, 3.
- Fonseca, A. R., & González, F. (2010). How bank capital buffers vary across countries: The influence of cost of deposits, market power and bank regulation. *Journal of Banking and Finance*, 34(4), 892–902.
- Grazioli, R., Milioli, M.A., Notte, A. and Poletti, L. (2021). Financial and social inclusion in Europe. *EIF Working Paper Series*, 72.
- GSMA (2014). *Digital Inclusion* . Digital Inclusion Report.
- Han, R. and Melecky, M. (2013). Financial Inclusion for Financial Stability Access to Bank Deposits and the Growth of Deposits in the Global Financial Crisis. *Policy Research Working Paper Series*, No. 6577.
- Honohan, P. (2008). Cross-country variation in household access to financial services. *Journal of Banking and Finance*, 32(11), pp.2493–2500.
- Kanga, D., Oughton, C., Harris, L. and Murinde, V. (2022). The diffusion of fintech, financial inclusion and income per capita. *The European Journal of Finance*, 28(1), pp.108–136.
- Ben Khelifa, S. (2021). Governance quality, social and macro-economic conditions: implications for financial inclusion. *Journal of Sustainable Finance and Investment*, 2021. 13(1), pp.463–476.
- Kim, J.H. (2016). A study on the effect of financial inclusion on the relationship between income inequality and economic growth. *Emerging Markets Finance and Trade*, 52(2), pp.498–512.

- Klapper, L., Laeven, L. and Rajan, R. (2006). Entry regulation as a barrier to entrepreneurship. *Journal of Financial Economics*, 82(3), pp.591–629.
- Korynski, P., Advisor, S., Centre, M. and Pytkowska, J. (2016). Measuring Financial Inclusion in the EU: Financial Inclusion Score Approach. *Policy Paper European Microfinance Centre.*, pp.1–21.
- Malady, L. (2016). Consumer Protection Issues for Digital Financial Services in Emerging Markets. *Banking & Finance Law Review*, 31(2), pp.389–401.
- Mehrotra, A. and Yetman, J. (2014). Financial inclusion and optimal monetary policy. *BIS Working Papers*, 476.
- Mookerjee, R. and Kalipioni, P. (2010). Availability of financial services and income inequality: The evidence from many countries. *Emerging Markets Review*, 11(4), pp.404–408.
- Nizam, R., Karim, Z.A., Rahman, A.A. and Sarmidi, T. (2020). Financial inclusiveness and economic growth: new evidence using a threshold regression analysis. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 33(1), pp.1465–1484.
- Owen, A.L. and Pereira, J.M. (2018). Bank concentration, competition, and financial inclusion. *Review of Development Finance*, 8(1), pp.1–17.
- Ozili, P.K. (2018). Impact of digital finance on financial inclusion and stability. *Borsa Istanbul Review* [online], 18(4), pp.329–340.
- Park, C.-Y. and Mercado, R. (2018). Financial Inclusion: New Measurement and Cross-Country Impact Assessment., *SSRN*.
- Patnam, M. and Yao, W. (2020). *The Real Effects of Mobile Money: Evidence from a Large-Scale Fintech Expansion*. *IMF Working Papers*, 138.
- Sahay, R., Cihak, M., N'Diaye, P., Barajas, A., Mitra, S., Kyobe, A., Mooi, Y. and Yousefi, S.R. (2015). Financial Inclusion: Can It Meet Multiple Macroeconomic Goals?. *IMF Staff Discussion Note*, 15.
- Sarma, M. (2008). *Index of Financial Inclusion*. New Delhi: Indian Council for Research on International Economic Relations (ICRIER).
- Sarma, M. and Pais, J. (2011). Financial inclusion and development. *Journal of International Development*, 23(5), pp.613–628.
- Sha'ban, M., Girardone, C. and Sarkisyan, A. (2020). Cross-country variation in financial inclusion: a global perspective. *European Journal of Finance*, 26(4–5), pp.319–340.

Παράρτημα

Χώρα		Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέσος	Τυπική απόκλιση
Australia	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,39	1,47	1,11	,32
	Tier 1 Capital to Assets	4,67	6,37	5,47	,68
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	,86	1,97	1,15	,37
Austria	Αποδοτικότητα ενεργητικού	-,04	,93	,52	,34
	Tier 1 Capital to Assets	4,99	7,51	6,08	,98
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	1,58	3,47	2,54	,67
Belgium	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,06	1,12	,69	,31
	Tier 1 Capital to Assets	4,30	4,88	4,64	,17
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	2,03	4,32	3,13	,89
Canada	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,78	1,18	1,06	,11
	Tier 1 Capital to Assets	6,46	7,49	6,96	,37
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	,38	,84	,55	,12
Czech Rep.	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,71	1,64	1,35	,25
	Tier 1 Capital to Assets	4,65	21,57	8,96	6,91
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	1,69	5,64	3,96	1,61
Denmark	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,07	,73	,43	,20
	Tier 1 Capital to Assets	4,65	21,57	8,96	6,91

	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	1,25	5,95	2,92	1,59
Finland	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,46	1,82	,67	,39
	Tier 1 Capital to Assets	3,65	7,84	5,41	1,28
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	,44	1,51	,93	,41
France	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,23	,49	,38	,08
	Tier 1 Capital to Assets	3,89	5,41	4,86	,56
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	2,42	4,50	3,50	,81
Germany	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,07	,73	,30	,16
	Tier 1 Capital to Assets	4,36	6,47	5,73	,66
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	1,05	3,03	2,04	,72
Greece	Αποδοτικότητα ενεργητικού	-8,43	,45	-1,63	2,57
	Tier 1 Capital to Assets	-1,26	12,00	8,06	3,78
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	9,16	45,57	28,72	12,57
Hungary	Αποδοτικότητα ενεργητικού	-2,22	1,98	,66	1,34
	Tier 1 Capital to Assets	8,22	11,71	9,59	1,16
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	1,51	16,83	8,82	6,02
Iceland	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,94	4,03	2,18	1,07
	Tier 1 Capital to Assets	14,73	20,47	17,39	2,31

	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	2,06	5,85	3,32	1,28
Ireland	Αποδοτικότητα ενεργητικού	-,94	1,06	,29	,84
	Tier 1 Capital to Assets	6,88	13,12	10,43	2,34
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	2,48	22,37	12,37	7,69
Italy	Αποδοτικότητα ενεργητικού	-,87	,61	-,02	,52
	Tier 1 Capital to Assets	5,39	6,71	6,02	,52
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	3,35	18,06	12,04	5,50
Korea, Rep. of	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,32	1,04	,62	,21
	Tier 1 Capital to Assets	7,04	7,93	7,51	,31
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	,25	,59	,42	,13
Luxembourg	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,26	,80	,62	,15
	Tier 1 Capital to Assets	5,00	8,64	7,18	1,08
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	,15	1,03	,65	,32
Mexico	Αποδοτικότητα ενεργητικού	1,19	2,22	1,81	,33
	Tier 1 Capital to Assets	8,39	9,85	9,10	,48
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	2,05	3,24	2,41	,42
Netherlands, The	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,29	,74	,50	,18
	Tier 1 Capital to Assets	4,33	89,48	27,50	38,48

	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	1,76	3,23	2,46	,53
Norway	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,86	1,58	1,19	,19
	Tier 1 Capital to Assets				
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	,73	1,68	1,08	,33
Poland, Rep. of	Αποδοτικότητα ενεργητικού	-,01	1,25	,79	,38
	Tier 1 Capital to Assets	6,78	10,02	9,00	,94
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	2,87	5,20	4,20	,68
Portugal	Αποδοτικότητα ενεργητικού	-1,34	,73	-,06	,67
	Tier 1 Capital to Assets	5,07	7,63	6,80	,72
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	31,13	40,50	36,40	3,51
Slovak Rep.	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,68	1,48	1,13	,23
	Tier 1 Capital to Assets	7,26	7,97	7,51	,22
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	2,12	5,31	4,02	1,19
Spain	Αποδοτικότητα ενεργητικού	-,93	,87	,49	,57
	Tier 1 Capital to Assets	4,54	6,15	5,77	,47
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	2,85	7,12	4,74	1,47
Sweden	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,54	1,06	,76	,14
	Tier 1 Capital to Assets	5,38	6,52	5,75	,40

	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	,42	1,24	,78	,30
Switzerland	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,06	,59	,35	,16
	Tier 1 Capital to Assets	5,50	8,59	7,20	1,09
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	,64	,81	,72	,06
Turkiye, Rep of	Αποδοτικότητα ενεργητικού	1,41	2,36	1,83	,31
	Tier 1 Capital to Assets	7,18	12,10	10,82	1,31
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	2,58	5,02	3,20	,73
United Kingdom	Αποδοτικότητα ενεργητικού	-,02	,17	,06	,05
	Tier 1 Capital to Assets	4,32	5,72	5,27	,54
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	,73	3,96	1,74	1,20
United States	Αποδοτικότητα ενεργητικού	,93	1,67	1,44	,20
	Tier 1 Capital to Assets	8,61	9,44	9,10	,32
	Μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς σύνολο δανείων	,81	3,78	1,72	1,03

Πίνακας 19: Περιγραφικά στατιστικά των μεταβλητών ελέγχου για τις χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ.

Χώρα		Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέσος	Τυπική απόκλιση
Australia	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	7,42	30,41	15,63	6,38
	Number of ATMs per 100.000 adults	113,80	186,37	151,31	27,49
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	27,49	94,69	37,82	21,62
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	24,36	138,29	45,13	40,92
	Owns credit card (% age 15+)	,51	,64	,60	,04
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,61	,69	,63	,02
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,17	,65	,51	,22
Austria	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	7,42	15,97	13,05	2,42
	Number of ATMs per	113,80	186,37	156,57	27,28

	100.000 adults				
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	27,49	31,34	28,95	1,27
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	24,36	31,93	26,76	2,53
	Owns credit card (% age 15+)	,39	,59	,44	,06
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,52	,67	,57	,05
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,08	,57	,36	,18
Belgium	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	26,23	43,50	36,55	5,75
	Number of ATMs per 100000 adults	67,17	94,23	86,16	9,00
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	91,41	117,01	101,80	6,99
	Outstanding loans from commercial	75,17	90,17	80,14	4,53

	banks (% of GDP)				
	Owns credit card (% age 15+)	,43	,54	,49	,04
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,43	,57	,52	,06
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,45	,57	,50	,05
Canada	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	19,73	24,31	21,96	1,71
	Number of ATMs per 100.000 adults	203,39	228,42	216,75	7,72
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	70,73	107,62	83,19	12,43
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	84,45	126,28	98,25	12,21
	Owns credit card (% age 15+)	,72	,83	,78	,05
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,53	,68	,62	,06

	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,20	,83	,64	,28
Czech Rep.	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	17,33	24,29	21,86	2,38
	Number of ATMs per 100.000 adults	43,79	59,01	52,59	5,20
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	60,80	75,99	67,07	4,76
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	47,49	53,02	49,92	1,71
	Owns credit card (% age 15+)	,25	,83	,31	,17
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,35	,60	,42	,07
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,09	,31	,24	,09
Denmark	Number of commercial bank branches per	17,52	38,73	25,19	6,79

	100.000 adults				
	Number of ATMs per 100.000 adults	41,03	61,05	50,52	6,52
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	55,23	64,94	58,11	2,85
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	33,78	53,94	41,61	6,44
	Owns credit card (% age 15+)	,36	,58	,44	,06
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,57	,67	,62	,04
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,19	,53	,38	,13
Finland	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	4,02	17,02	8,89	4,62
	Number of ATMs per 100.000 adults	31,69	37,76	35,35	1,98
	Outstanding deposits with commercial	32,99	41,57	35,51	2,79

	banks (% of GDP)				
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	35,85	52,14	43,34	6,71
	Owns credit card (% age 15+)	,63	,65	,63	,01
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,55	,62	,56	,02
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,24	,58	,47	,15
France	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	33,27	41,39	36,70	2,57
	Number of ATMs per 100.000 adults	93,54	109,37	103,78	5,93
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	29,77	50,22	37,47	6,80
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	36,02	48,72	39,88	4,30
	Owns credit card (% age 15+)	,38	,44	,41	,03

	Saved at a financial institution (% age 15+)	,48	,54	,50	,02
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,19	,45	,37	,12
Germany	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	9,38	15,86	13,16	2,04
	Number of ATMs per 100.000 adults	79,47	123,51	103,19	20,96
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	25,41	33,85	29,37	2,49
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	21,20	24,32	22,32	1,04
	Owns credit card (% age 15+)	,36	,57	,46	,08
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,55	,58	,56	,01
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,13	,55	,41	,19

Greece	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	16,78	39,67	26,14	7,76
	Number of ATMs per 100.000 adults	58,68	74,79	63,88	5,30
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	70,23	97,85	82,53	9,12
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	58,34	117,59	100,77	19,14
	Owns credit card (% age 15+)	,12	,23	,14	,04
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,13	,26	,16	,05
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,08	,20	,13	,04
Hungary	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	14,20	23,42	17,38	3,68
	Number of ATMs per 100.000 adults	56,48	60,94	58,86	1,64

	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	33,25	49,54	38,47	5,45
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	28,66	52,37	35,93	7,55
	Owens credit card (% age 15+)	,12	,16	,14	,01
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,17	,32	,21	,04
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,09	,19	,14	,03
Iceland	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	26,58	52,21	36,89	8,08
	Number of ATMs per 100.000 adults	70,43	88,85	78,53	6,52
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	44,41	55,03	48,60	3,93
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	84,19	128,95	97,64	13,41

	Owns credit card (% age 15+)	,74	,74	,74	.
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,76	,76	,76	.
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,73	,73	,73	.
Ireland	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	16,06	27,00	21,44	2,83
	Number of ATMs per 100.000 adults	44,91	98,75	80,52	15,77
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	43,48	64,20	52,49	8,56
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	26,90	112,71	61,51	32,84
	Owns credit card (% age 15+)	,46	,56	,51	,04
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,48	,63	,51	,05
	Borrowed from a formal financial	,16	,54	,41	,17

	institution (% age 15+)				
Italy	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	34,47	58,01	46,62	7,87
	Number of ATMs per 100.000 adults	88,47	101,61	93,60	3,97
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	50,35	79,61	62,57	9,40
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	53,71	69,81	60,84	5,22
	Owns credit card (% age 15+)	,31	,58	,39	,08
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,15	,49	,34	,13
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,05	,55	,34	,19
Japan	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	33,81	34,14	33,93	,10

	Number of ATMs per 100.000 adults	116,94	128,58	125,84	3,69
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	126,56	171,80	141,07	13,62
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	88,98	111,23	97,55	7,35
	Owns credit card (% age 15+)	,64	,70	,67	,02
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,51	,64	,59	,05
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,06	,61	,42	,23
Korea, Rep. of	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	13,65	18,31	16,23	1,60
	Number of ATMs per 100.000 adults	259,46	288,59	275,00	9,86
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	67,28	90,84	74,27	8,10

	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	76,37	99,67	84,09	8,09
	Owns credit card (% age 15+)	,56	,68	,60	,05
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,47	,59	,53	,04
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,17	,69	,49	,21
Luxembourg	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	56,54	85,95	73,15	9,79
	Number of ATMs per 100.000 adults	97,89	116,54	107,39	6,41
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	82,18	96,51	89,31	4,80
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	79,52	107,82	92,09	10,93
	Owns credit card (% age 15+)	,13	,72	,65	,17
	Saved at a financial	,52	,62	,58	,04

	institution (% age 15+)				
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,17	,72	,55	,26
Mexico	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	11,98	14,89	13,93	,88
	Number of ATMs per 100.000 adults	44,86	62,26	54,60	6,05
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	20,22	28,56	23,51	2,59
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	16,79	22,70	20,35	2,03
	Owns credit card (% age 15+)	,10	,18	,13	,04
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,07	,14	,10	,03
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,08	,18	,12	,04
Netherlands, The	Number of commercial	5,45	21,31	13,10	4,99

	bank branches per 100.000 adults				
	Number of ATMs per 100.000 adults	33,20	56,52	46,44	7,87
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	80,83	97,34	88,29	5,24
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	96,92	116,36	108,65	6,67
	Owns credit card (% age 15+)	,34	,41	,38	,03
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,58	,66	,59	,02
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,13	,37	,30	,11
Norway	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	5,50	10,73	8,21	1,90
	Number of ATMs per 100.000 adults	27,15	54,47	41,38	9,34
	Outstanding deposits with	37,09	50,98	42,19	4,11

	commercial banks (% of GDP)				
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	42,77	53,25	47,69	3,44
	Owens credit card (% age 15+)	,67	,71	,69	,02
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,78	,81	,79	,01
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,63	,69	,67	,03
Poland, Rep. of	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	23,21	33,96	30,14	3,28
	Number of ATMs per 100.000 adults	53,86	72,45	65,52	6,61
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	39,08	53,43	45,66	4,64
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	43,02	49,18	46,92	1,62

	Owns credit card (% age 15+)	,17	,24	,18	,02
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,18	,36	,26	,07
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,10	,32	,24	,09
Portugal	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	30,71	63,95	44,30	12,39
	Number of ATMs per 100.000 adults	162,87	191,19	173,44	8,97
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	83,57	101,92	88,67	6,03
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	82,12	138,89	106,13	20,90
	Owns credit card (% age 15+)	,29	,39	,32	,03
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,25	,43	,29	,05
	Borrowed from a formal financial	,08	,30	,23	,09

	institution (% age 15+)				
Slovak Rep.	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	21,05	28,26	25,97	2,22
	Number of ATMs per 100.000 adults	52,58	63,13	59,30	3,45
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	42,77	57,41	49,09	4,92
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	41,79	64,00	51,75	8,30
	Owns credit card (% age 15+)	,17	,31	,21	,04
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,37	,59	,44	,08
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,11	,34	,24	,08
Spain	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	37,42	88,42	62,83	15,76

	Number of ATMs per 100.000 adults	96,54	147,23	117,18	15,19
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	77,89	96,29	82,91	6,59
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	78,74	144,37	102,85	22,00
	Owns credit card (% age 15+)	,42	,57	,51	,06
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,35	,54	,46	,07
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,11	,52	,40	,18
Sweden	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	11,41	21,81	17,79	3,58
	Number of ATMs per 100.000 adults	28,30	45,20	36,61	6,00
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	45,72	72,61	56,16	8,58

	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	50,76	53,47	52,33	,88
	Owns credit card (% age 15+)	,45	,54	,48	,04
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,64	,80	,72	,06
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,23	,50	,40	,11
Switzerland	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	36,39	50,25	42,87	4,85
	Number of ATMs per 100.000 adults	91,65	99,28	97,44	2,44
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	130,32	187,49	163,95	17,09
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	148,77	179,44	163,18	8,82
	Owns credit card (% age 15+)	,54	,69	,62	,06
	Saved at a financial	,55	,60	,58	,02

	institution (% age 15+)				
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,52	,62	,58	,05
Turkiye, Rep of	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	15,01	19,63	17,63	1,62
	Number of ATMs per 100.000 adults	60,25	83,95	77,91	7,80
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	43,69	61,97	50,08	5,86
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	44,23	61,21	54,48	5,58
	Owns credit card (% age 15+)	,33	,45	,39	,05
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,04	,23	,13	,08
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,05	,43	,30	,17
United Kingdom	Number of commercial	22,08	25,14	23,76	1,55

	bank branches per 100.000 adults				
	Number of ATMs per 100.000 adults	96,28	131,29	119,72	12,71
	Outstanding deposits with commercial banks (% of GDP)	122,79	148,35	133,78	8,56
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	118,75	145,48	128,15	9,06
	Owns credit card (% age 15+)	,52	,65	,60	,06
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,44	,64	,55	,09
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,12	,65	,49	,24
United States	Number of commercial bank branches per 100.000 adults	28,26	35,15	31,93	2,15
	Number of ATMs per 100.000 adults				
	Outstanding deposits with	51,35	76,16	59,24	8,35

	commercial banks (% of GDP)				
	Outstanding loans from commercial banks (% of GDP)	42,98	47,26	44,89	1,27
	Owns credit card (% age 15+)	,60	,67	,63	,03
	Saved at a financial institution (% age 15+)	,50	,65	,57	,06
	Borrowed from a formal financial institution (% age 15+)	,20	,68	,54	,22

Πίνακας 20: Περιγραφικά στατιστικά μεταβλητών χρηματοοικονομικής ένταξης.